

Днес в броя

Нов проект в подкрепа на дуалното обучение с акцент върху зелени и дигитални умения

На стр. 2

На стр. 19

Проф. Иван Димов, Институт по информационни и комуникационни технологии на БАН: „Българската фабрика за изкуствен интелект BRAIN++ ще се фокусира върху интеграцията му с човешките способности, като създаде платформа за сътрудничество между хора и машини“

На стр. 5

Силвена Христова, председател на фондация „Живот със Синдром на Даун“: „Ключът към успеха е работата от най-ранна детска възраст. Ако от самото начало децата бъдат правилно подкрепяни, ще имат по-голям шанс да се приобщат успешно в образователната система“

Българска академия на науките
www.bas.bg

Силата на информацията

®

АЗ·БУКИ

Четете ни на www.azbuki.bg

НАЦИОНАЛЕН СЕДМИЧНИК ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

Вестникът е правопреемник на първото официално издание на Министерството на просвещението – „Училищен преглед“ – 1896 г.

Брой 11 (1706) 20 – 26 март 2025 г. Година XXXIII. Под името „Аз-буки“ вестникът излиза от 10 април 1991 г. Цена 1,90 лв.

Снимка Олег Попов

Интерактивно приложение на МОН ще помага на учениците да усвояват правилата за движението по пътищата и да тестват знанията си. Платформата беше представена в 18. СУ „Уилям Гладстон“ в София, където се проведе състезание между третокласници по безопасно движение по пътищата

Повече на стр. 3

МОН предлага Национална програма „Сигурност“

По нея педагози и ученици ще усвояват умения за разпознаване на заплахи в интернет пространството

Цветелина ПЕТРОВА

Прилагането на още една нова национална програма през 2025 г. – „Сигурност“, анонсира Министерството на образованието и науката. Предложението за включването ѝ към списъка с представените на 5 март за обществено обсъждане 24 национални програми за тази година е постъпило в хода на консултациите.

Новата програма е разработена в три модула – „Киберсигурност“, „Сигурност в училище“ и „Обучения за социално-емоционална подкрепа“.

Първият цели създаването на по-сигурна и устойчива образователна среда. Той е насочен към повишаване на дигиталната грамотност на учители и ученици по отношение на киберсигурността и безопасно използване на интернет. По него ще се проведат обучения на педагогически

специалисти в училища и детски градини и на ученици за разпознаване на социални инженерни атаки, сигурност на паролите, опазване на личната информация, разпознаване на заплахи.

Ще бъдат разработени материали за интерактивно и ангажиращо обучение на ученици, включително чрез интерактивни симулации, игри и ситуации относно рискове и опасности в интернет пространството, разпознаването на рискови ситуации и други. Заложено е и провеждане на национален форум, насочен към създаване на сигурна и устойчива дигитална среда за учениците, учителите и образователните институции.

Модул „Сигурност в училище“ е насочен към подобряване на организацията по охрана в държавните и общинските детски градини и училища чрез осигуряване на ефективен пропускателен режим в сградите, по-добра организация на охрана

чрез технически средства и подготвени охранители, оптимизирана комуникация с правоохранителните органи и ефективен контрол в случай на инциденти чрез възможност за преглед на записите от видеонаблюдението. По него могат да бъдат закупени сигнално известителни системи или системи, осигуряващи наблюдение и запис чрез изнесено видеонаблюдение в специализиран център.

Модулът е насочен към МОН, държавните специализирани и неспециализирани училища, финансирани чрез бюджета на МОН, и министерствата на културата и на младежта и спорта, държавните центрове за специална образователна подкрепа, регионалните центрове за подкрепа на процеса на приобщаващото образование, Държавния логопедичен център и Националния дворец на децата.

На стр. 2

Вдигам заплатите в университетите

Държавните висши училища ще получават повече средства за обучението на всеки студент чрез увеличение на диференцираните нормативи за издръжка по професионални направления. Това се предвижда в публикувани за обществено обсъждане промени в ПМС 162 от 2001 г.

С увеличението на нормативите се осигуряват необходимите средства възнагражденията на академичния състав и администрацията в държавните висши училища да бъдат увеличени и да достигнат нивата, заложи в Закона за висшето образование. Ще бъдат увеличени почти всички коефициенти по професионални направления, по които се умножава базовият норматив за издръжка на обучението на студентите. По този начин ще се намали разликата между най-ниските и най-високите нормативи.

Проектът предвижда още професионалните направления „Социология, антропология и науки за културата“, „Филология“, „История и археология“, „Философия“, „Религия и теология“, „Психология“, „Социални дейности“, „Право“, „Обществени комуникации и информационни науки“ и „Политически науки“, които към момента са с общ коефициент, да бъдат разделени на две отделни групи.

За професионалните направления „Филология“, „История и археология“, „Философия“ и „Религия и теология“ коефициентът става от 3,00 на 4,00. При „Социология, антропология и науки за културата“, „Психология“, „Социални дейности“, „Право“, „Обществени комуникации и информационни науки“, „Политически науки“ увеличението е от 3,00 на 3,40.

За професионално направление „Национална сигурност“ ръстът от 3,00 на 3,80, с изключение на провежданото обучение от военните академии, висшите военни училища и Академията на МВР. С половин единица нараства коефициентът за професионалните направления „Музикално и танцово изкуство“, „Театрално и филмово изкуство“, „Теория на изкуствата“ и „Изобразителни изкуства“ – от 8,00 на 8,50, за „Обществено здраве“ – от 3,50 на 4,00, и за „Здравни грижи“ – от 6,50 на 7,00.

На стр. 3

Образователните реформи целят придобиване на трайни знания

Ангел ДОБРИКОВ

На работна среща в Смолян министърът на образованието и науката Красимир Вълчев представи пред директори и педагогически специалисти от образователни институции в областта основните приоритети и предстоящите образователни реформи за подобряване на учебните планове. Основната им цел е придобиване на трайни знания и практически умения в училище.

Министърът сподели притесненията си от намаляващия брой на учениците и определи запазването на училищната мрежа в страната като едно от най-сериозните предизвикателства пред Просветното министерство.

Експерти в сферата на образованието, директори и учители от Среднородопския регион изложиха пред министър Вълчев своята визия и предложения за развитие на образованието в област Смолян. Посочени бяха и проблеми, пред които се изправят в учебния процес.

Относно възникнало напрежение за план-приема за учебната 2025/2026 г. управителят на Смолянска област Захари Сираков подчерта пред педагозите, че образованието в региона е повод за гордост.

Усилията на областната администрация в Смолян и провежданите с министър Вълчев срещи са били конструктивни за постигане на баланс и съхраняване на училищната мрежа в региона. Не е допускано класифициране на смолянските образователни институции по значимост или проява на специално отношение към определени училища и омаловажаване на останалите. Образованието е сред основните приоритети за развитието на региона и е недопустимо да се злоупотребява или да се преследват политически интереси, като се създава излишно напрежение между учебните заведения, заяви областният управител.

В срещата с министъра на образованието и науката Красимир Вълчев участваха народният представител д-р Красимир Събев, областният управител Захари Сираков, заместниците му Красимир Даскалов и Андриян Петров, Никола Запрянов – началник на Регионалното управление на образованието – Смолян, и експерти от РУО – Смолян.

Министър Вълчев посети и обновения Планетариум в града, запозна се с дейността му. Той посочи, че ще препоръча учащите да го посещават с образователна насоченост.

Кметът на община Смолян Николай Мелемов информира министъра за подкрепата, която Общината оказва на образователните институции за участия на техни възпитаници в олимпиади, конкурси, спортни състезания и други занимания по интереси.

МОН предлага...

От стр. 1

Последният модул – „Обучения за социално-емоционална подкрепа“, цели подобряване на психосоциалната среда в училищата и създаване на механизми за бърза реакция при възникване на стресови и кризисни ситуации.

„Обученията във връзка със социално-емоционална подкрепа имат за цел не само да подготвят педагогическите специалисти в стратегиите за справяне със стреса, но и да бъде създадена мрежа от подготвени екипи в училищата, които да бъдат опорна точка в кризисни ситуации“, пише в проекта на Програмата.

Националният център за повишаване квалификацията на педагогическите специалисти ще провежда обучения за преподаватели в системата на предучилищното и училищното образование. Очаква се в тях да се включат над 1400 учители.

Обсъждането на Националната програма „Сигурност“ ще продължи до 1 април. За реализацията на дейностите по нея за тази година са предвидени 1 230 000 лв. От тях 600 хил.лв. за модул „Киберсигурност“, 200 хил.лв. за модул „Сигурност в училище“ и 400 хил.лв. за модул „Обучения за социално-емоционална подкрепа“.

Предвидени са и 30 000 лв. за популяризиране на националната програма чрез организиране на работни срещи, форуми, медии, интернет пространството и други. Необходимите средства могат да бъдат осигурени чрез реструктуриране на разходите по бюджета на МОН за 2025 г. след приемане на Закона за държавния бюджет.

Снимка: Пресцентър на МОН

Министърът на образованието и науката Красимир Вълчев обсъди ролята на социално-емоционалното учене по време на среща с представителя на УНИЦЕФ в България Кристина де Бройн. По думите му, то помага за изграждането на успешни личности, формира нагласи и отношение към важните обществени теми и помага за съзряването на учениците. „Трябва да намерим начин да интегрираме това обучение във всеки учебен час“, отбелязва министърът. Вълчев подчертава, че в проекта на визия на МОН за промяна на учебните програми е поставен акцент върху социално-емоционалното учене. От тази година е предложено и въвеждане и изцяло нов модул по национална програма за развиване на социално-емоционални умения на ученици от начален етап

Дуално обучение с фокус върху зелени и дигитални умения

По нов проект учениците ще стажуват пробно, а педагозите ще развиват квалификацията си

Стела МАРИНОВА

Адаптиране на дуалната форма на професионално образование и обучение към динамиката на пазара на труда и специфичните характеристики и потенциал за развитие на територията с фокус върху цифровата икономика, зелените умения, синия растеж, Индустрия 5.0 и Иновационната стратегия за интелигентна специализация 2021 – 2027 г. Това е една от целите на новата процедура „Развитие на дуалната система на обучение в професионалното образование и обучение (чрез подбор)“, чиито насоки за кандидатстване са публикувани за обществено обсъждане на сайта на Програмата „Образование“.

Тя е на обща стойност 86 782 552 лв. От Европейския социален фонд плюс (ЕСФ+) ще бъдат предоставени 71 467 984 лв., а останалите 15 314 568 лв. са национално съфинансирани. Минималният размер на безвъзмездната финансова помощ за проектно предложение е 250 000 лв., а максималният – 750 000 лв.

По Процедурата ще могат да бъдат финансирани допълнителни занимания по професионална подготовка и по чужд език за ученици в първи гимназиален етап в дуална форма на обучение. Те ще бъдат с продължителност до 70 часа, ще се провеждат извън учебното време и извън утвърдената учебна програма.

Заниманията ще бъдат организирани и проведени под формата на модулни обучения или кратки обучителни курсове. Те могат да включват един или повече тематични обучителни модули с практическа насоченост и такива с фокус върху цифровата и зелената икономика, синия растеж, Индустрия 5.0 и Иновационната стратегия. Така учениците ще се подготвят да

посрещнат съвременните предизвикателства в бизнеса, в това число по отношение на дигиталните и зелените умения, ключовите компетентности и преносимите умения.

Всеки ученик, който завърши успешно допълнителните занимания по професионална подготовка или по чужд език, ще получи сертификат за преминато обучение.

Учителите по професионална подготовка пък ще имат възможност да повишат квалификацията си и да придобият практически знания в съответствие с новостите и динамично развиващите се производствени и цифрови технологии. Включително да придобият умения за интерактивни техники за преподаване или други умения, свързани с прехода към цифровата и зелената икономика, синия растеж, Индустрия 5.0 и Иновационната стратегия.

Процедурата цели и повишаване привлекателността и увеличаване дела на дуалната форма на обучение, както и подобряване на сътрудничеството между образователната система, работодателите и социалните партньори за повишаването на качеството и утвърждаването ѝ.

Сред дейностите, които ще се реализират, е провеждане на пробно стажуване в партниращи предприятия за ученици в първи гимназиален етап. Те ще играят ролята на подготвителна фаза за обучението в реална работна среда при работодател, провеждано във втори гимназиален етап. В пробно стажуване могат да участват ученици от VIII, IX и X клас без значение от формата, в която се обучават.

Стажуването ще се провежда в рамките на от 3 до 5 работни дни с продължителност от минимум 6 часа дневно при работодателя и под ръководството на наставник, както и с учител по професионална

подготовка от училището, при необходимост. Пробното стажуване ще даде възможност на учениците да се запознаят с реалните работни условия и технологичните процеси в предприятията. Ще позволи и да бъдат оценени техните професионални интереси.

В края на всяко пробно стажуване ще бъде извършвана оценка на професионалните интереси на гимназистите. Всеки ученик, преминал успешно участието си в пробно стажуване, ще получи сертификат, в който е посочена продължителността на заниманията. За всеки ден от това стажуване гимназистите ще получават стипендия в размер на 20 лв.

По процедурата могат да се организират и информационни кампании сред работодатели, родители, ученици и широката общественост, както и кариерно ориентиране на учениците с цел повишаване на привлекателността и увеличаване дела на дуалната система на обучение в професионалното образование и обучение.

Сред останалите дейности, които могат да бъдат подкрепени, са осигуряване на оборудване, материали и консумативи за целите на дуалната система на обучение, осигуряване на наставници за практическо обучение в реална работна среда във втори гимназиален етап, организиране и провеждане на обучения на учители методици и на наставници, осигуряване на учебно съдържание спрямо динамиката на пазара на труда с акцент върху изграждането на умения за професиите на XXI век – дигитални, зелени, преносими, ключови компетентности.

Писмени възражения и предложения по проекта на насоките за кандидатстване могат да бъдат направени в срок до 31.03.2025 г. включително.

Интерактивно приложение учи на пътна безопасност

То включва три секции и е на разположение на всички учители и деца

Зина СОКОЛОВА

Разработено от Министерството на образованието и науката интерактивно приложение за пътна безопасност тестваха ученици от столичното 18. СУ „Уилям Гладстон“. Разделени на два отбора – „Пингвини“ и „Октоподчета“, те демонстрираха познанията си за правилата за движение по пътищата.

Приложението ще подпомогне и подготовката за Националното състезание по безопасност на движението по пътищата, подчерта заместник-министърът на образованието и науката инж. Таня Михайлова. Тя даде и идея децата да проверяват познанията на родителите си в тази област и да се види какви са резултатите.

„Това не е само знание – категорична е зам.-министър Михайлова. – Това са устойчиви навици, отношение и възпитание. Темата за безопасността по пътищата е много важна. Хубавото е, че с това интерактивно приложение не само ще учите, но и ще се забавлявате.“

Михайлова заяви, че новата платформа е важна част от плана на Министерството по Националната програма на МОН „Безопасност на движението по пътищата“, по която то е създадено. По нея миналата година са изградени близо 400 площадки за безопасност на движението по пътищата в училища и детски градини. Подкрепени са и над 200 проекта на образователни институции за обучение по пътна безопасност.

„Ако искаме да променим ситуацията по пътищата, не е достатъчно само да изградим инфраструктура. Много важно е да възпитаем будни, отговорни млади хора, които да знаят

Учениците от столичното 18. СУ демонстрираха познанията си за правилата за движение по пътищата

как да пазят себе си и по този начин да пазят и всички останали“, каза още зам.-министърът.

Председателят на Държавната агенция „Безопасност на движението по пътищата“ Малина Крумова призова учениците да реагират, когато родителите им не спазват правилата. Директорът на 18. СУ „Уилям Гладстон“ Ралица Кирилова заяви, че платформата ще помогне на учителите да изпълнят заложените програми за обучение за безопасност на движението.

Новата интерактивна платформа е на разположение на всички учители и деца в страната чрез електронните им профили в системата на МОН. Материалите и казусите са разработени съвместно с Държавната агенция

„Безопасност на движението по пътищата“. Платформата има три секции.

Първата е предназначена за ученици от начален етап – (I – IV клас) и съдържа въпроси и ситуации, свързани с четири теми – „Моят безопасен път до училище“, „Отивам на училище с автобус“, „Отивам на училище с лек автомобил“ и „Аз управлявам велосипед“. Втората секция е за прогимназиален етап и съдържа 200 въпроса с по-висока степен на сложност. За гимназиален етап въпросите са 400 и се генерират в момента, в който ученикът влезе в приложението.

Онлайн платформата е достъпна за обучение дори и на родителите, което ще им помогне да си припомнят правилата от време на време.

Заедно срещу употребата на вейпове

Северина ДИМИТРОВА

Председателят на Държавната агенция за закрила на детето д-р Теодора Иванова обсъди с ученици от Езикова гимназия „Д-р Петър Берон“ – Кюстендил, вредите от употребата на вейпове, райски газ и т.нар. „дизайнерска дрога“.

В разговора се включи и Кристина Ангелова от Регионалната здравна инспекция – Кюстендил.

„И възрастните сме били деца и знаем, че искате да опитате всичко, което се твърди, че е модерно, и така да бъдете популярни, но това не е начинът. Употребата на всякакъв вид дрога, алкохол и всички вредни вещества е само опасна за вас, за близките ви и за приятелите ви. Не посягайте към това! Спортувайте, занимавайте се с изкуство, забавлявайте се като деца и не рискувайте здравето и живота си. Нищо не заслужава това!“. С тези думи д-р Иванова се обърна към осмокласниците и деветокласниците по време на дискусиата.

Дългосрочно негативно влияние

за здравето, което неминуемо пречи и на възможността за пълноценно развитие, тежки последствия върху централната нервна система са част от многото опасности от употребата на вейпове и райски газ, обясни представителят на РЗИ – Кюстендил.

Председателят на Съвета на децата към председателя на ДАЗД Калоян

Канев, който е ученик в Езикова гимназия „Д-р Петър Берон“, също взе участие в срещата. Той представи дейността на единствения национален детски консултативен орган.

Д-р Теодора Иванова и Калоян запознаха учениците и с Националната телефонна линия за деца 116 111 на Държавната агенция за закрила на детето и чат приложението към нея.

Председателят на Държавната агенция за закрила на детето д-р Теодора Иванова обсъди с ученици от Езикова гимназия „Д-р Петър Берон“ – Кюстендил, вредите от употребата на „дизайнерска дрога“

Кампания на Института за български език – БАН, и в. „Аз-буки“

Двойца, двамина, двайсетмина, двестамина

Ванина СУМРОВА*

Освен познатите и употребявани мъжколични числителни бройни като *двама, трима, четирима, петима, шестима* в езика ни има и други подобни форми, днес вече остарели и диалектни, фиксирани в литературата и фолклора: *двамина, тримина, четирмина* (и съвсем рядкото *четиримина*), *петмина, шестмина, седмина, осмина, деветмина, десетмина*, отразени в граматиката и в „Речника на българския език“ (<https://ibl.bas.bg/rbe>). В лексикографските архиви се срещат и отделни примери със сложни числителни: *единайсетмина, дванайсетмина, петнайсетмина, двадесетмина и двайсетмина, четиридесетмина и четирийсетмина, петдесетмина, шестдесетмина, седемдесетмина*. Използвало се е и числителното *стомина*, както и сложните числителни, образувани от него: *двестамина, тристамина* (*От стомина ратоборци [борци, воители] дведесет и шест с кръвта си напоиха черната земя; – Ой ви вазе, тристамина, / тристамина, триста души, / що стоите, що гледате?*). Откриваме пример дори и за съставно числително име от разглеждания тип: *Цар Салтан видял – наредени стройно – тридесетмината и трима млади исполнини със златни секири в ръце*. От посочените форми *двамина, седмина и осмина* се използват и в съвременни текстове.

Други такива архаични форми са *двойца, тройца, четворца*. В посочените архиви има примери и за *теторица, шесторица, седморица, осморица, десеторица* (*Петорица от дружината поискаха да ся отделят ... шесторица падат мъртви, а едвам двоцица можали да се отгърват живи*).

Тези форми, както и съвременните, назовават съответния брой лица – мъже или група, в която има поне един мъж.

***Д-р Ванина Сумрова е гл. асистент в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ към Българската академия на науките.**

Вдигам заплатите...

От стр. 1

За професионалните направления „Икономика“, „Администрация и управление“ и „Туризм“, „Педагогика“, „Педагогика на обучението по...“ и „Теория и управление на образованието“ увеличението е от 2,60 на 3,00.

С 30 стотни е ръстът за професионалните направления „Математика“, „Информатика и компютърни науки“, „Биологически науки“, „Химически науки“, „Физически науки“, „Науки за земята“, „Електротехника, електроника и автоматика“, „Машинно инженерство“, „Коммуникационна и компютърна техника“, „Енергетика“, „Транспорт, корабостроене и авиация“, „Архитектура, строителство и геодезия“, „Проучване, добив и обработка на полезни изкопаеми“, „Металургия“, „Химични технологии“, „Биотехнологии“, „Хранителни технологии“, „Горско стопанство“, „Общо инженерство“ и „Материали и материалознание“ – от 4,40 на 4,70, „Ветеринарна медицина“ – от 8,00 на 8,30, „Спорт“ – от 7,50 на 7,80.

За професионалните направления „Растениевъдство“, „Растителна защита“ и „Животновъдство“ предложението е от 7,00 коефициентът да нарасне на 7,20.

Предложени са и промени в ПМС 328 от 2015 г., които засягат един от елементите на Методиката за определяне коефициента на висше училище по професионално направление – коефициентът за първо място (К1м). С тях се намалява разликата между размерите на коефициентите, които получават класираното на първо място училище и тези на следващите места. По този начин се усъвършенства механизмът за диференцирано финансиране на висшите училища, става ясно още от мотивите.

Увеличението на средства за 2025 г. в резултат на предложените промени е в индикативен размер на 41 млн. лв., които са включени в трансферите за държавните висши училища, разчетени в проекта на Закон за държавния бюджет на Република България за 2025 г. За следващите години необходимите средства ще бъдат разчитани в рамките на бюджетната процедура за съответната година. **АЗ-БУКИ**

Тракийският университет става център на водородните технологии

Зина СОКОЛОВА

В София официално бе открит проектът за изграждане на Център за върхови постижения във водородните технологии в Стара Загора – H2START, финансиран по програмата „Хоризонт Европа“ и подкрепен от българското правителство. Той ще се реализира в партньорство с Тракийския университет в Стара Загора, Българската асоциация за водород, горивни клетки и съхранение на енергия

(BGH2A), Политехническият университет в Турин (POLITO) и италианският Институт за модерни енергийни технологии „Никола Джордано“ – CNR ITAE.

„В следващите шест години имаме една мисия – да изградим иновативна екосистема за наука и иновации в зоната на водородните технологии чрез създаването на Центъра“, заяви ръководителят на Проекта проф. Дария Владинова от Института по електрохимия и енергийни системи – БАН. По думите ѝ, амбицията е да се промени картата на Европа.

На територията на Централна и Източна Европа вече се появяват водородни зарядни станции, каквито липсваха преди две години. И България е една от водещите в този процес.

„Това е необходимо, но не е достатъчно условие. В нашия регион трябва да имаме ускорено развитие на водородните технологии“, отбеляза проф. Владинова.

В своето приветствие към форума министърът на образованието и науката Красимир Вълчев заяви, че проектът е важен за българската система на научните

изследвания, както и за развитието на Старозагорския регион и за индустриалното ни развитие.

„Старозагорският регион е един от трите района с най-голям технологичен потенциал. Заедно с Казанлък бихме могли условно да прибавим и Хасково, Димитровград, където също се развива технологичен сектор“, отбеляза той.

Проектът за H2START е съвместно и поравно финансиран с по 15 млн. евро по линия на програмата „Хоризонт Европа“ и национално съфинансиране.

Отличия за бъдещи инженери

Учениците от НПГ по прецизна техника и оптика „М. В. Ломоносов“ са големите победители в състезанието „Най-добър млад техник в машиностроенето“

Диляна КОЧЕВА

Във финалния кръг на националното състезание „Най-добър техник в машиностроенето“ взимат участие 43 ученици от 22 гимназии. По традиция домакин на надпреварата е Професионалната техническа гимназия „Васил Левски“ в Горна Оряховица.

„Ако искаме силна икономика, тя трябва да бъде с добре подготвени кадри и за това могат да помогнат професионалните технически гимназии“, каза зам.-министърът на образованието и науката инж. Таня Михайлова при откриването на състезанието.

Тя благодари на техническите университети в София, Русе, Габрово и Варна, че подкрепят професионалните гимназии.

„Нашите деца от училище са вашите бъдещи студенти и трябва заедно да им осигурим добро обучение, за да намерят достойна реализация и да подпомогнат развитието на нашата страна“, посочи тя.

От своя страна, представителите на висшите училища, подкрепящи надпреварата, са категорични, че в България има жажда за инженери, и затова призовават младите хора да изберат точно тази професия за своя бъдеща реализация.

„За нас е изключително голяма чест, че сме домакини на националното състезание за 25-а поредна година. Подготовката за юбилейното му издание беше изключително голяма“, разказа пред „Аз-буки“ инж. Gabriella Данаилова – директор на училището домакин.

Състезанието се провежда и в партньорство с фондацията „Милен Григоров“.

„Благодарни сме за подкрепата както на Министерството на образованието и науката, така и на представителите на бизнеса, които разбират колко важно е пред учениците да бъдат поставяни професионални предизвикателства и преодолявайки ги, те да се почувстват оценени. Така след това ще изберат България за своето професионално развитие“, посочи още инж. Данаилова.

В рамките на състезанието участниците трябва да решат тест с 40 въпроса и да из-

пълнят две практически задачи. Първата е да щриховат правилно детайли на сборен чертеж, а втората – да детайлират елемент, посочен в заданието.

Антоний Соколов, Николай Александров и Огнян Кожухаров от Националната професионална гимназия по прецизна техника и оптика „М. В. Ломоносов“ са големите победители в състезанието „Най-добър млад техник в машиностроенето“ в индивидуалното и отборното класиране. Те печелят златен, сребърен и бронзов медал с личния си резултат, както и купата на победителите в състезанието. Младежите показват изключително високи резултати – 91, 89 и 88 точки при 100 възможни. Минутите след състезанието самите признават, че в теста, който е трябвало да решават, е имало задачи, които са им били поставени за първи път.

Победата носи на тримата ученици не само медал, купа, грамота и парична награда от фондация „Милен Григоров“, но и предимство за приема им във висше училище. След завършването на средното си образование те могат да се запишат да учат в един от техническите университети в София, Русе, Габрово и Варна, без да е нуж-

но да полагат кандидатстудентски изпит.

Сред най-добре представилите се участници са възпитаниците на Професионалната гимназия по механоелектротехника и електроника в Бургас и Професионалната гимназия по механоелектротехника „Иван Бъчваров“ в Севлиево, както и ученици от технически гимназии в Плевен, Варна и Габрово.

„Нашият ученик Димитър Михайлов, който е в XII клас, също показва солидни знания и практически опит. Той се класира на шесто място в индивидуалната надпревара“, посочва директорката на училището домакин инж. Данаилова.

В рамките на състезанието преподавателите от техническите университети представят професионалните направления, в които ще обучават студенти, както и възможностите за реализация в различни индустрии.

Подкрепа за организирането на състезанието вече 25 години оказват бивши учители от гимназията, както и представители на бизнеса.

За всички състезатели има и специални награди от АЕЦ „Козлодуй“ и Агенцията

за ядрено регулиране.

С надпреварата „Най-добър техник в машиностроенето“ започнаха финалите на националните състезания по професии за настоящата учебна година. Те се провеждат с финансовата подкрепа на Националната програма „Професионално образование и обучение“.

Следващата проява е на 21 март, когато ще станат ясни победителите от състезанието по счетоводство, чийто домакин е ПГ по икономика „Проф. д-р Димитър Табаков“ в Сливен. От 21 до 23 март са финалите на „Най-добър млад заварчик“ в ПГ „Св. Димитър Солунски“ в Белослав.

Националните състезания, които тази година са 24, завършват с надпреварата от 28 до 30 април по „Горски многобой“, чийто традиционен домакин е ПГСГСТ „Никола Вапцаров“ в Чепеларе.

Състезанията са шанс за професионалните гимназии домакини и всички участващи училища да представят професиите, по които обучават, и да привличат нови възпитаници. А фирмите спонсори имат възможност да привлекат подготвени млади кадри.

Снимка НПГ „Васил Левски“ – Горна Оряховица

Победата носи на класираните на първите три места не само медал, купа, грамота и парична награда от фондация „Милен Григоров“, но и предимство за приема им във висше училище

Безплатни учебници и за обучаващите се в самостоятелна форма

Повече ученици ще ползват безплатни учебници и познавателни книжки от следващата учебна година. Това предвижда проект за изменение и допълнение на Постановление № 79 на Министерския съвет от 2016 г. за осигуряване за безвъзмездно ползване на познавателни книжки, учебници и учебни комплекти.

Промените предвиждат безплатни учебници да се осигуряват за децата, които се обучават в самостоятелна организация, и за учениците в задължителна училищна въз-

раст, обучаващи се в самостоятелна форма на обучение – по желание на ученика или родителя. Освен това е разписано, че от бюджета на Министерството на образованието и науката ще се осигуряват средства за закупуване на познавателните книжки, учебниците и учебните комплекти и за духовните училища. Досега разпоредбата предвиждаше това да става само за държавните и общинските детски градини и училища, за частните детски градини и училища и за Европейските училища.

Необходимите средства във връзка с промените възлизат на 199 263 лв. и са в рамките на разчетените за целта разходи по функция „Образование“ с проекта на бюджет за 2025 г. и бюджетната прогноза за периода 2026 – 2028 г.

През учебната 2025/2026 г., както и през учебната 2024/2025 година, в самостоятелна организация на предучилищно образование ще се обучават 195 деца в 99 детски градини и училища, 376 ученици в 169 училища в задължителна училищна възраст

се обучават в самостоятелна форма – по желание на ученика или родителя, а 407 ученици се обучават в 5 духовни училища.

С предложената промяна ще се гарантират законоустановените права на всички деца и ученици от системата на предучилищното и училищното образование за безвъзмездно ползване на познавателните книжки, учебници, учебни комплекти и електронно четими учебници независимо от формата им на обучение и вида на училището, в което се обучават. **Аз-буки**

Усмивнатата страна на живота със синдром на Даун

Ранната правилна подкрепа дава по-голям шанс на децата за успешно приобщаване в образователната система

Хора от цял свят обуват шарени чорапи на 21 март – Международния ден на хората със синдром на Даун, за да покажат подкрепата и толерантността си към носителите на генетичната аномалия.

У нас кампанията „Шарено предизвикателство“ се провежда за девета поредна година и се организира от фондация „Живот със Синдром на Даун“. Основатели на фондацията са Силвена Христова и Красимир Ламбов, чиято дъщеря Микаела през 2014 г. се ражда с диагнозата.

Семейството е водено от желанието си да промени нагласите и предрасъдъците на обществото и да създаде положително отношение към хората със синдром на Даун чрез видеоклипове, които могат да бъдат намерени в YouTube канала им „Живот със Синдром на Даун“. Целта им е да покажат хубавата страна на живота със синдром на Даун, която те виждат във всекидневие с дъщеря си.

Стела МАРИНОВА

Децата със синдром на Даун ни учат на търпение и да не се отказваме. Всичко се случва бавно, но всяко усилие си струва и дава резултат. Тези деца дават безкрайно много любов и топлина. Микаела постоянно ни гушка и казва, че ни обича. Човек, който не се е докоснал до нашите деца, не може да го усети. Дъщеря ни е много чувствителна към хората. Дори да не познава никого, ако усети добро отношение, ще го прегърне и ще му каже, че го обича. Така започва разговорът ми с председателя на фондация „Живот със Синдром на Даун“ Силвена Христова.

Всяка година те призовават цяла България да си купи от техните шарени чорапи, да ги обуе, да си направи снимка или видео, които да сподели в социалните мрежи с #животсисиндромнадаун и да каже: „Аз подкрепям хората със синдром на Даун“.

„Хубавото е, че в детските градини и училищата започва да се говори повече за хората с това генетично заболяване, когато наближи 21 март. Провеждат се различни дискусии, изготвят се проекти по темата, вниманието на децата се ангажира все повече. Искаме да достигнем именно до тях и да направим промяната в нагласата на обществото чрез тях, те да растат с по-различно мислене от възрастните“, споделя пред „Аз-буки“ Силвена.

Така на 21 март в интернет пространството се получава цветна вълна в знак на подкрепа, толерантност и съпричастност, дело на деца и ученици, студенти, компании, които са залели социалните мрежи със снимки и видеа.

По думите на Силвена през годините отбелязването на Международния ден на хората със синдром на Даун се превръща в своеобразен празник: „Ние празнуваме, че децата ни са уникални, любвеобилни. Празнуваме различието, защото най-важно е да се приемат от всички“.

Промяната от долу нагоре се вижда и благодарение на клипове, които правят. Силвена дава

за пример, че когато срещнат на улицата деца със семейства им, те се радват да видят Микаела, искат да говорят с нея, споделят на родителите си за видеата, искат да им купят шарени чорапки.

Със средствата, събрани по време на „Шареното предизвикателство“, се подкрепят финансово и проектите, които Фондацията организира за деца с генетичната аномалия. Те са напълно безплатни за тях. А двигател на идеите и проектите на „Живот със Синдром на Даун“ е Микаела.

Първият създаден проект е по музикотерапия. „Микаела не беше навършила 3 години, когато започна музикални занимания по метода на Карл Орф. Видяхме положителен резултат и решихме, че искаме да помагаме и на други деца със синдром на Даун“, споделя Силвена. Така заниманията по музикотерапия започват да се провеждат в родната Варна, а след това и в други градове в България.

След това започват тренировките по адаптирано плуване, които помагат не само за укрепването на мускулатурата, а и за психическото състояние. Проектът се развива във Варна, Стара Загора, Габрово и София. В проектите Фондацията подкрепя над 50 деца и младежи със синдром на Даун, а 11 от тях вече са състезатели по плуване.

„Целта беше да подпомогнем цялостното развитие на децата, но ефектът надмина очакванията ни. Те започнаха да ходят на състезания по адаптирано плуване. Горди са от себе си и щастливи, когато получат медал. Носят ги и в училище и получават поздравления от съучениците си. Така децата ни знаят, че могат като останалите. Тези състезания променяха цялостното им излъчване. Гордеем се с тях!“, споделя с усмивка Силвена.

Сред любимите проекти на децата са и кулинарните работилници. Те се забавляват, научават рецепти, развива се фината им моторика, сплотяват се, докато чакат печивата да станат готови. „Идеята е да придобият от малки уменията да се грижат за себе си. Да станат един ден самостоятелни – това е мечтата на всеки родител на дете със специални

Снимка Личен архив

Семейството на Микаела – Силвена, Красимир и Крис

Силвена Христова, председател на фондация „Живот със Синдром на Даун“:

Имаме нужда от протезната ръка на учителите

„Микаела израсна, превърна се в знаещо и можещо дете според възможностите си. Всичко това е в резултат на усилия от много страни. Децата със специални потребности не трябва да бъдат възприемани като хора второ качество, а трябва да се гледа на тях от положителната страна – да се фокусираме върху техните възможности и как те могат да бъдат развити и подкрепени.

Благодарна съм на госпожа Влаева, че дава шанс в живота на Микаела занаят и изгражда нейното бъдеще. Защото това, което е нужно като основа – да се изразява правилно, да четем с разбиране, да разсъждава, да мисли, се формира в най-ранна възраст и училището играе тази роля. А без тази основа нашите деца не могат да продължат напред.

За нас е важно учителите да разберат, че децата ни имат шанс, обаче зависят от тях. Имаме нужда да протезната ръка. Без учителите, каквото и да направим, децата ни не могат да се справят.

Колкото и промени да се правят, каквото и контрол по спазването на наредбите да се налага, липсва ли човешкият фактор и желанието от страна на преподавателя да помогне, няма как да се получат нещата.“

потребности“, посочва събеседничката ми.

Голяма гордост от дейностите по проекта по тенис е сертифицирането на едно от децата от Ямбол за състезател на България за Европейското първенство през юни т.г. в Прага.

Провеждат се и арт занимания, по време на които децата могат да изразят себе си. А проект по пиано помага за фината моторика, концентрацията и мисленето.

Някои от проектите са насочени и към семейства. Пет години са организирали безплатни летни лагери за обмяна на опит и идеи за семействата на деца със синдром на Даун, но от две години не успяват да заделят средства за тях. Имали са и проект за взаимопомощ на родители. Сре-

щите се случвали всеки месец с менторска подкрепа от психолог. Надяват се да подсилят средства проектът да продължи и през тази година. За това финансовата подкрепа на кампанията „Шарено предизвикателство“ и на спонсори е много важна за реализацията на проектите, които са напълно безплатни за всички деца, младежи и техните семейства.

Подкрепата за развитието на Микаела не започва с първия проект на Фондацията, а още от 16-ия ден след раждането ѝ. Ранната детска интервенция изиграва ключова роля. Работата с кинезитерапевт, логопед и психолог, както и на цялото семейство оказва положително влияние върху развитието на момиченцето.

„Ключът към успеха е работата

от най-ранна детска възраст – още от детската градина и началния етап в училище. Преди това е ролята на родителите, които трябва да разберат необходимостта от ранна детска интервенция – категорична е Силвена. – Ако от самото начало децата бъдат правилно подкрепяни, ще имат по-голям шанс да се приобщат успешно в образователната система.“

Силвена има подкрепата на своя син Крис и на съпруга си Красимир, но тя е човекът, който учи и пише домашни с Микаела. „За да може да се развива, имам високи изисквания и това дава резултат“, споделя събеседничката ми. Усилията, положени още от първите дни след раждането, дават резултат и тази година Микаела вече е в IV клас в ОУ „Добри Чинтулов“ във Варна. В часовете тя е без личен асистент, но е подкрепяна не само от екипа за ресурсно подпомагане, а и от класния ръководител Елизабет Влаева и съучениците си.

„Госпожа Влаева е всеотдайна към Микаела и я подкрепя във всеки момент. Още от първия ден тя положи усилия да разбере как най-добре да работи с нея, въпреки липсата на предишен опит. Най-ценното е, че има желание и истинска загриженост. Освен това тя възпитава у останалите деца толерантност, съпричастност и умение да подкрепят другите. По време на часовете винаги има ученик, който сяда до Микаела, когато ресурсният учител отсъства, за да ѝ помага и да не се чувства изолирана“, споделя Силвена.

Съучениците на Микаела я подкрепят не само в учебния процес. Помагат ѝ да събере вещите си, придружават я до кабинетите, изпращат я след края на учебния ден и винаги се грижат да не е сама.

На стр. 6

Усмивнатата страна на...

От стр. 5

В училище тя получава и шест часа ресурсно подпомагане, два часа с психолог и два часа с логопед. Това, по думите на Силвена, е огромно постижение, тъй като масово децата получават само по един-два часа подкрепа седмично. А това е недостатъчно, за да се усвои целият учебен материал. Затова е категорична, че всяко дете със специални потребности трябва да има право да получи необходимата му подкрепа.

Комуникацията между семействата и училището е ключова за постигането на резултати. „В постоянен диалог сме с класния ръководител, с екипа за подкрепа, с директора. Така родителят при нужда може да реагира и от разстояние, а учителят, от своя страна, на място да съдейства при нашите затруднения. Комуникацията трябва да бъде непрекъсната и да се търси и от двете страни“, посочва председателката на Фондацията.

Подготовката за училище е свързана и с различни предизвикателства. Най-големият проблем е липсата на адаптация на учебния материал. „В идеалния случай за децата със специални образователни потребности трябва да има съкратен вариант на уроците и задачи с намалена сложност. Материалът трябва да се представи така, че те да разбират и да не се отказват“, казва Силвена. Допълва, че идеята за разработка на базови учебници, като децата с помощта на ресурсния учител и колегите му да надграждат над основата, вече е обсъждана и се надява да бъде реализирана.

Класният ръководител на Микаела прилага някои адаптации. Например, когато се прави диктовка, тя не получава странично занимание, а ѝ се отделя повече време да завърши задачата. Това помага не само на нея, но и тренира концентрацията на останалите деца. За съжаление, адаптирането на учебния материал масово не се случва в образователната система в цялата страна. С тази нелека задача се заемат родителите.

Другият проблем е липсата на време за упражнения. За да може Микаела да смята и да чете, подготовката ѝ у дома започва още от 4-годишна възраст. „Тя не може толкова бързо да усвои днешния урок, а на следващия ден има нов. За да бъде адекватна в час, да участва активно със съучениците си, да има самочувствие и мотивация да се справя, през лятото предварително усвояваме уроците за следващата учебна година. Целта е вече да е разбрала какво се прави в часа, и след това да го упражнява“, обяснява Силвена.

Според нея положителен ефект би дало въвеждането на финансови стимули за учителите, които не просто работят с деца със специални образователни потребности, но и го правят качествено. Така, както работи с Микаела класната ѝ ръководителка.

За председателката на фондация „Живот със Синдром на Даун“ е важно институциите също да променят нагласата си към родителите на деца със специални потребности. Именно те са тези, които разбират проблемите и нуждите на децата си. Затова според нея е добре институциите да търсят по-често мнението им при вземането на решения.

За финал на разговора Силвена отправя и съвет към родителите, които тепърва ще чуят, че детето им е със синдром на Даун: „Да започнат да работят с детето веднага след раждането, да вярват в него, да бъдат смели, да не се отчайват, да продължават въпреки всички предизвикателства и трудности. И да се борят за правата му. Нека да живеят живота си така, че когато един ден се обърнат назад, да си кажат, че са щастливи. Най-важното е да не се изолират – нито себе си, нито децата си. Нашето общество трябва да приема децата ни, да знае, че те са част от обществото ни, имат равни права и трябва да са навсякъде, където сме и ние.“

Снимки НУ „Яне Сандански“ – Разлог

Учениците опитват силите си в борбата свободен стил

Добродим Ангелов ще води извънкласни занятия по шах до края на март

Атлетите от СК „ЧО ЕЛИТ“ демонстрират своите умения и постижения

„Не“ на синия екран, „Да“ на здравето и спорта

Иновативно начално училище „Яне Сандански“ в Разлог приема изявени атлети от града

Боряна ТРАЙЧЕВА

Учениците на Иновативното начално училище „Яне Сандански“ в Разлог се срещат през март с изявени спортисти от града в рамките на инициативата „НЕ на синия екран, ДА на здравето и спорта“. Гостите от различни дисциплини запознават децата с ползите от спорта както за физическото, така и за психическото здраве. Тя се организира от училищното ръководство и се провежда през целия март. Идеята е породена от наблюденията на учителите за нарастващото време, което децата прекарват с електронните устройства.

„В нашата всекидневна работа като педагози виждаме колко зависими са децата от синия екран. И как това се отразява както на емоционално-социалния им живот, така и на работата им в училище. Все по-слабата концентрация, агресивното поведение, неспособността да общуват помежду си, здравословните проблеми, породени от намалена физическа активност, ни доведоха до мисълта, че запознаването с различни направления в спорта ще бъде от полза за всички“, споделя за „Аз-буки“ директорът на училището Райна Лачинова.

Преподавателите търсят дейности, които да разнообразят училищния живот на децата и същевременно да ги подкрепят в личностното им развитие. Затова и решават да поставят акцент върху важната роля на спорта за доброто физическо и психично здраве именно чрез примери.

Планирани са разнообразни дейности с фокус върху положителното влияние от спортуването за физическата издръжливост и работата в екип, дисциплината, логическото мислене и концентрацията, а дори и върху ориентирането в природата. Гости в училището са представители на спортове като таекуондо, футбол, волейбол, лека атлетика, спортно ориентиране и шах.

Началото на инициативата поставя шахматистът Добродим Ангелов, който е край дъската вече 32 години. В рамките на посещенията си той запознава учениците с древната игра. До края на март ръководи и новосъздадения клуб по шах в училището, след което ще се проведе и турнир. Добродим Ангелов коментира, че шахът развива у децата пълноценни умения за логическо мислене, концентрация и саморегулация.

В инициативата се включва и спортен клуб „ЧО ЕЛИТ“ с ръководител Асеня Пулина, които разказват на учениците за спорта таекуондо. Атлетите от клуба споделят

Райна Лачинова, директор

лят за тренировките си, какво им харесва в този спорт, в какви състезания са участвали и какви медали са печелили. Подчертават необходимостта от дисциплина, уважение, постоянство и прецизност при бойния спорт. Провеждат и демонстрация на различни умения, а децата имат възможност да се докоснат до техните грамоти и медали.

За успехите на жените в спорта и за трудностите по пътя към почетната стълбичка разказва многократната медалистка в борбата свободен стил и бивша възпитаничка на училището Рая Кюсева.

Учениците са силно впечатлени от гостуващите спортисти, задават много въпроси и получават изчерпателни отговори.

„Това активно участие показва, че децата са не само любопитни, но и готови да се ангажират с нови физически предизвикателства, което е голям успех за инициативата“, подчертава директорката.

Както компютърните технологии, така и спортът провокират интереса на учениците. Но Райна Лачинова наблюдава, че за момента спортът, изглежда, е привлякъл малко повече внимание. Много ученици посещават училищни и извънучилищни спортни клубове по плуване, футбол, ски, таекуондо, волейбол, лека атлетика, спортни танци и художествена гимнастика. Често имат възможност и да се похвалят в училище с медали от турнири и състезания.

Училището не е голямо, но може да се похвали с амбиция и отдаденост в работата с децата. То е сред първите в областта, направило опит в международни образователни проекти по европрограмите „Коменски“ и „Еразъм“.

То е и първото в страната с училищен апископ – специален кошер с истински пчели, които децата наблюдават и изучават. Така у децата се възпитават уважение към природата и екологично съзнание.

Първият подобен апарат за отглеждане на пчели в България е разработен от Университета в Орлеан, Франция, а за монти-

рането му през 2017 г. в Разлог пристига проф. Жан-Пьер Мартен.

Тази година в НУ „Яне Сандански“ предстои ремонт за изграждане на STEM център с два кабинета и високотехнологични стаи. В тях учениците ще имат възможности за експериментални занимания или интегрирани уроци между различни предмети. Освен това в училището редовно се провеждат открити уроци, рецитали, конкурси, базари.

Вече седма година НУ „Яне Сандански“ е иновативно. Досега фокусът е върху позитивното образование. След едногодишна работа по проект „Окрилено начало“ на фондация „Лъчезар Цоцорков“ ръководството решава да приложи иновационния подход за социално-емоционално учене. А целта е да развива и надгражда досегашните успешни практики, като емоционалното благополучие на учениците се постави в центъра на учебния процес.

Директорката откроява основните цели на иновативното обучение за следващите четири години: „Ще изграждаме емоционална интелигентност, което е развиване на умения за разпознаване, изразяване и регулиране на емоциите. Ще развиваме социални умения за ефективна комуникация, емпатия, сътрудничество. Ще формираме умения за саморегулация и справяне със стреса като техники за концентрация и управление на напрежението. Ще изграждаме и позитивна училищна среда“.

Тя подчертава и сътрудничеството с родителите, които винаги са подкрепяли педагозите при работата по социално-емоционалното развитие на децата. В тази връзка Лачинова, отбелязва, че е важно да се говори с децата за техните емоции още от начална училищна възраст. Това е периодът, в който те започват да формират основите на своята емоционална интелигентност и социалните си умения. Често изпитват силни емоции, но невинаги знаят как да ги изразяват или управляват.

„Ранната възраст е идеалният момент, защото децата са любопитни, отворени към учене и все още формират навиците и мирогледа си. Ако ги научим да разпознават чувствата си, ще им помогнем да реагират по-адекватно, ще имат по-добри взаимоотношения с връстниците си и с възрастните. Ще бъдат по-спокойни, уверени и мотивирани за учене, а така също и по-добре подготвени за справяне със стреса, предизвикателствата и трудностите в живота“, споделя Лачинова.

Бургаското Механо празнува столетие

Школото, създадено от сина на Райна Княгиня, се радва на големи успехи

Донка ТЪНКОШИЕВА

Професионалната гимназия по механоелектротехника и електроника е първото техническо учебно заведение в Бургас. Тази година празнува век от създаването си. Началото на тържествата вече е дадено, а най-очаквани са организирани срещи на випуските, които ще съберат близо 4 хиляди души. Честването преминава под мотото „Век на растеж и традиции“.

Георги Дипчев – син на Райна Княгиня, е основател на училището и първият директор, сочи историческата справка. Преди век първи в класните на механотехническото училище влизат 82 ученици. 40 от тях се подготвят за ковачи и 42 – за шлосери.

Днес много от бившите ученици вече са преподаватели в училището. Негови възпитаници са на ключови позиции в престижни местни и национални компании. Завършили Механото, както е известно училището на бургазлии, са реализирали се личности в областта на политиката, местното управление, науката, културата и изкуството. Сред тях са покойният проф. Божидар Димитров, който е завършил специалност „Двигатели с вътрешно горене“, режисьорът Николай „Ники“ Урумов, обичаният актьор Моньо Монева, Владимир Спасов – силната половина на дует „Бургас“, обичан бургаски изпълнител и преподавател по музика.

През тази учебна година в професионалната гимназия учат 906 ученици. Те се обучават по 7 специалности в 35 паралелки. Преподавателите в училището са 65, 24 от които инженери с отлична професионална подготовка и висока квалификация, новатори, ентузиастични.

„Немалък е броят на учителите – дванадесет, които са бивши възпитаници на нашето училище и в момента работят като преподаватели. През годините са били общо 24. ПГМЕЕ е училище на поколения бургазлии“, подчертава директорът инж. Роза Желева. Вече цял век гимназията дава висококачествено техническо образование на възпитаниците си.

„От тази традиция няма да отстъпим. Ще я развиваме и предаваме на идващите след нас. Затова сме горди с постигнатото и гледаме уверени в бъдещето. Това е резултат от труда на много поколения и на правилна стратегия. Непрекъснато обновяваме учебните програми, въвеждаме нови специалности. Осъществяваме интеграция на иновации и модерни технологии“, подчертава инж. Желева.

Училището разполага със съвременен STEM център, в последен етап на изграждане е и втори. Могат да се похвалят с нов физкултурен салон, модерно оборудвана актова зала, с единствения по рода си авиосимулатор за обучение на ученици, със собствена училищна фотоволтаична централа.

„Свързването на традиция с иновации и технологичен напредък е ключово за бъдещето на училището и ни вдъхновява да продължаваме да се развиваме“, категорична е директорката.

От 2016 г. ПГМЕЕ участва в проект за дуално обучение,

което включва работа в реална работна среда. Тази форма на обучение е голямо предизвикателство, но същевременно предоставя на учениците ценен практически опит и възможност за професионално развитие. Важна е за подготовката на учениците за реалния свят.

На въпроса коя от специалностите е най-атрактивна, инж. Желева се затруднява да отговори: „Всички специалности имат

Снимка ПГМЕЕ

Учебна практика в реална работна среда на ученици от специалност „Ремонт на летателни апарати“

Инж. Роза Желева, директор

своите силни страни и са предпочитани. Заради бързото развитие на автомобилната индустрия, включително електромобилите, бих посочила специалността „Автомобилна мехатроника“. Интересна е и с много възможности за реализация в модерни автосервиси и производствени компании. Друга атрактивна специалност в ПГМЕЕ е „Мехатроника“. Завършили я могат да работят като специалисти във фирми, свързани с интелигентни мехатронни системи, машиностроителни фирми и компании, занимаващи се с автоматизация и управление на технологични процеси“.

Не пропуска да спомене и специалностите „Компютърни мрежи“ и „Микропроцесорна техника“. Кадрите, които излизат от тях, са все по-търсени.

Извънкласните дейности и ангажираността на младите хора са определени инициативи също са много важни за тяхното оформяне като личности. През тази учебна година на разположение на учениците са 21 клуба за извънкласни дейности в различни направления, в т.ч. и спортни. Тяхната дейност е насочена към повишаване мотивацията им за участие в образователно-възпитателния процес съобразно техните интереси и потребности. Там се усвояват допълнителни знания, умения и компетентности. Младите хора се насочват към предпочитана от тях личностна изява.

Сред най-интересните клубове е „Здраве и

красота“. Целта му е да запознае учениците с основните принципи на здравословния начин на живот, да даде полезна допълнителна информация за хранителните добавки, злоупотребата със забранени медикаменти и рисковете от неправилното хранене.

Учениците участват и в различни екологични проекти и лагери.

Сред тях е „Изкуствен интелект за екологична устойчивост“, в рамките на който разработват иновативни проекти.

Впечатляващи са и проектите, свързани с използването на дронове за ограничаване на киселинните дъждове и на корабни системи за борба с водното замърсяване. Те демонстрират ангажираността на учениците към устойчивото развитие и опазването на околната среда.

Възпитаниците на гимназията участват в спортни клубове и състезания, които развиват техните физически умения и отборен дух. Печелят награди от регионални, национални и международни първенства.

Училището развива иновацията „Зелени технологии за устойчиво бъдеще“. Тя е разработана от училищния екип с цел да се усвоят компетентности, свързани със съвременни знания, умения и нагласи по изучаваните професии и специалности. Проектът се фокусира върху интегрирането на зелени технологии и устойчиви практики в учебния процес, като по този начин подготвя учениците за бъдещите професии в технологичния XXI век. Проектът предвижда обучение по енергийна ефективност и намаляване на въглеродния отпечатък чрез използване на модерни технологии и методи, но и чрез формиране и развиване на т.нар. „зелено мислене“ у учениците, техните учители и родители.

Планират учениците да се запознават поетапно с иновативни методи за рециклиране и управление на отпадъците, които превръщат отпадъците в ресурс и др. В рамките на проекта ПГМЕЕ организира редовни семинари и работилници, насочени към обучението

на осмокласниците в зелени технологии и устойчиви практики. „Осигуряваме им редица смислени преживявания от реалния свят, свързвайки класната стая с бизнеса и предприемачеството“, посочва инж. Желева. Проектът включва обучение и подкрепа и на учителите, за да могат ефективно да включват темите за екологията и зеленото предприемачество в различни учебни дисциплини и да интегрират устойчивото развитие в учебния процес.

Иновативните процеси в училището далеч не започват от тази година.

Професионалната гимназия е иновативно училище от 2017 г. и се гордее с 3 защитени проекта

През 2023 г. бургаското Механо получи и най-много точки за „Еразъм“ акредитация сред професионалните гимназии в България. Това е признание за високото качество на образователните програми и международното сътрудничество на училището.

Бургаското училище е известно и със своя „Баткомобил“. Работата продължава и вече се разработва трети прототип. Учениците от втори гимназиален етап и техните учители ментори продължават да работят по усъвършенстването на „Баткомобила“. Планират участия в бъдещи състезания още през тази година. Стремят се да подобрят енергийната ефективност и да внедрят нови технологии, които да направят електромобила още по-конкурентоспособен.

Друга гордост на учители и ученици е специалността „Ремонт на летателни апарати“. С нарастващото значение на авиационната индустрия и увеличаващия се брой полети до бургаското летище търсенето на квалифицирани техници по поддръжка и ремонт на летателни апарати расте. Това дава на завършилите специалността с всяка следваща година все по-добри перспективи за професионална реализация и възможност да намерят работа в авиокомпаниите, авиоремонтни бази и други авиационни организации.

„Авиационната индустрия е строго регулирана и изисква високи стандарти на безопасност и ефективност. Затова практическото обучение на учениците е важно за бъдещите специалисти по ремонт на летателни апарати. Ето защо нашите усилия са насочени към установяване на ефективни партньорства с фирми от това професионално направление, които не са особено много“, посочва директорката. От 2023 г. имат нов партньор, с който установят успешно сътрудничество в посока практическо обучение. Фирмата предоставя модерно оборудване, квалифицирани наставници и реална работна среда. През 2024 година завърши и първият випуск по специалност „Ремонт на летателни апарати“.

Успехите на ПГМЕЕ през изминалите 100 години не са малко, нито са случайни. Те са резултат от общите усилия на ученици, учители и ръководство.

През 2024 г. възпитаникът на гимназията Любослав Райков от специалност „Автомобилна мехатроника“ спечели националното състезание „Най-добър млад автомонтъор и водач на МПС“. Слава на училището носи и успехът на Хакан Емин от световното състезание по заваряване Arc Cup International Welding Competition през 2023 г. Петран Ганев и Цветан Калудов са на трето място във втора възрастова група на националния финал на националното състезание по приложна електроника „Мога и зная как“ през 2024 г. Ръководителят на отбора инж. Бояна Георгиева е наградена от МОН. Тези постижения не само вдъхновяват учениците да се развиват, но и утвърждават ПГМЕЕ като водещо учебно заведение в региона и в цялата страна.

Снимки ПГ „Алеко Константинов“ – Мездра

Производствената практика се провежда изцяло на реално работно място

Гимназистите от Професионалната гимназия „Алеко Константинов“ в Мездра демонстрираха висок професионализъм в представянето на подготовка и организация на кетърингово събитие по време на срещата на министъра на образованието и науката Красимир Вълчев и директори на образователните институции в община Мездра. Събитието е част от откриването на новия STEM център в ПГ „Васил Левски“ в града.

Амбицията да създадеш учебен ресторант

Учениците от ПГ „Алеко Константинов“ в Мездра са търсени от работодателите в региона

Зина СОКОЛОВА

Учениците доказаха с усмивки и внимание към детайла, че са подготвени за реалната работна среда. Това е категоричното мнение на педагогическия екип на ПГ „Алеко Константинов“, публикувано на фейсбук страницата на училището.

От 2010 г. насам в Професионалната гимназия „Алеко Константинов“ в Мездра гимназистите овладяват две професии „Ресторантьор“ и „Готвач“. В момента тук се обучават 140 ученици. В училището за първи път на територията на община Мездра е въведена дуална форма на обучение. Учебното заведение има сключен договор с „Хаят Риджънси Правец Ризорт“, където учениците от дуална форма провеждат практиката си в реална работна среда. През изминалата година част от тях работят и в „Хаят Риджънси София“.

„Производствената практика се провежда изцяло на реално работно място, а не в учебни работилници, което е честа практика в други училища“, подчертава директорът на гимназията инж. Христинка Минова. И добавя, че силата им е в професионалното образование.

Имат договор и с 4-звездния х-л „Астория“ на „Златни пясъци“ във Варна. От две години възпитаници на гимназията провеждат своята практика там. За тази година също имат запитване от хотела.

Имат много добро партньорство с „Тера Тур Риджънси“ ЕООД, от които имат заявка за дуална форма на обучение по професия „Ресторантьор“ за учебната 2025/2026 година.

„Работодателите осигуряват на учениците транспорт, място за настаняване, работно облекло. Учениците, които в момента се обучават в дуална форма, провеждат практическото обучение в

Инж. Христинка Минова, директор:

Възпитаниците ни се чувстват добре като част от семейството на алековци

Имаме медиатор, който прави много, за да помогне на учениците. Чрез него имаме постоянна връзка с родителите и съответно информация за всяко дете.

Учениците са малко и работим поотделно с тях. Познавам всички 140 деца, както и техните семейства. Имаме изключително много дейности с участие на родители – работилници, чествания на празници, тренинги. Това създава усещане за общност. И учениците се чувстват много добре като част от семейството на алековци. Това е важно, тъй като имаме ученици от рискови семейства. Но полагаме всички усилия и децата, и родителите да разберат, че най-важното в живота е да получат образование, което ще им даде възможност да се реализират професионално и пълноценно в живота.

реална работна среда от четвъртък до събота, но почиват в понеделник. Така е спазено изискването да има два последователни почивни дни“, казва директорката.

Друга работещ модел в училището е

привличането на хора от бизнеса, които преподават

и изграждат на практика професионални умения. Съвместяването на теорията с практиката в учебно време влияе изключително мотивиращо на учениците, разширява контактите с бизнеса и позволява прилагането на съвременни стандарти в тази сфера.

„Модернизираме учебната база, мечтаем и за учебен ресторант – имаме уверение от общината, че биха ни помогнали – казва инж. Минова. – Моето желание и надежда са, че ще успеем, защото

се използва само когато времето е подходящо. При лоши метеорологични условия заниманията по физическо се водят в класна стая, пригодена за спортна зала, тъй като няма изграден физкултурен салон. Тя е оборудвана с тенис маса и различни игри, като шах, има и шведски стени, лежанки.

Педагогическият екип работи по много национални програми, както и по различни международни проекти.

Миналата година 20 ученици провеждат 14-дневна практика в турския курорт Анталия.

Извънкласните дейности включват занимания в клуб „Креативна кухня“, в клуб „Модерно ресторантьорство“. Най-новият клуб по интереси е т.нар. „Сладкотворилничка“. Заниманията в него се водят от професионалист в бранша, който идва и обучава учениците в приготвянето на сладкарски изделия.

„Наскоро намерих на бюрото си парче торта – казва директорът. – Децата консумират всичко, което приготвят в училище. Много им е забавно, особено на малките – харесва им да правят сладкиши и след това да ги хапват. Това е част от практическото им обучение.“

Педагогическият екип може да се похвали и с други постижения на ученици от гимназията, които печелят много първи места в различни национални конкурси. Традиционно участват и в националния проект „Посланици на здравето“, където неизменно заемат призови места.

Работи се активно и за здравното и гражданското образование, както и за екологичното възпитание. По кампанията на Предприятието за управление на дейностите по опазване на околната среда миналата година гимназията печели и реализира проект за облагоустройство на двора

на училището – поставят пейки, масички за шах и тенис маса на открито. Обособява се и малка градина с билки.

По инициатива на Регионалното управление на образованието – Враца, се организират различни състезания между двете професионални гимназии в града. Те провокират учениците да излязат от зоната си на комфорт, да се стараят, да се стремят да бъдат победители. Подобни състезания амбицират.

Традиция в гимназията е да се отбелязва Световният ден на готвача – 20 октомври. Всяка година се търсят и осъществяват различни атрактивни и нестандартни начини за отбелязването му като професионален празник.

За 12-а поредна година в ПГ „Алеко Константинов“ по повод годишнината от гибелта на Апостола на свободата Васил Левски се провежда и надпреварата „Лъвски скок“. За първи път тази година вземат участие и ученици от СУ „Иван Вазов“ и ПГ „Васил Левски“.

На държавните зрелостни изпити учениците се представят добре, особено на изпита за придобиване на професионална квалификация.

Въпреки политиката на МОН професионалното образование да става приоритет, основно предизвикателство пред педагогическия екип остават държавният план-прием и изпълняемостта на паралелките. Това е повсеместен проблем, най-вече в по-малките градове. В тях освен демографската криза предизвикателство остават непроменените стандарти за минималния брой ученици в паралелка, въпреки че по-малкият брой ученици позволява по-качествено професионално образование.

Инж. Минова отбелязва, че в последните години в системата влизат медиатори. По думите ѝ, това допринася за намаляване броя на отпадналите ученици, за подобряване на връзката между родители и училище. А това е една от най-важните задачи пред педагогическия екип в гимназията.

Когато учиш урока си във фирмата

Националната професионална гимназия по компютърни технологии и системи в Плевен свързва образованието с индустрията

Стажовите в реална работна среда носят нови знания и умения на гимназистите, които установяват и контакти с потенциални бъдещи работодатели

Снимка НПКТС – Плевен

Петя НИКОЛОВА

Двадесет ученици от Националната професионална гимназия по компютърни технологии и системи в Плевен провеждат реални работни стажове в местни компании, споделя в социалната мрежа на училището преподавателят инж. Венцислав Начев.

Информацията не е новина, тъй като, особено през последните години, ролята на практическото обучение става все по-осъзната. Постът обаче получава значително одобрение. И това се дължи на факта, че Професионалната гимназия в Плевен, която е към Технически университет в София, работи устремно с местния бизнес за заздравяване на връзката между образованието и индустрията.

Стажуващите в момента ученици са от X, XI и XII клас. Приелите ги 4 местни компании са насочени към ИТ сектора. Практиката е по проекта за модернизиране на професионалното образование и обучение.

Инж. Начев споделя още, че петима ученици работят в „Технически иновации“ ЕООД по три иновативни проекта.

„Николай и Георги разработват система за машинно обучение на невронна мрежа за разпознаване на лица и автоматизиран контрол на достъпа, а Дарин и Калоян създават графичен потребителски интерфейс, базиран на LVGL API, за медицинска система за ултразвуковото лечение на възпалителни процеси“, казва Начев.

Друг ученик – Петър, работи върху управление и отключване на електронна брава чрез удостоверяване с електронен сертификат. Бравата се захранва чрез събиране на електромагнитна енергия от близка безконтактна комуникация (NFC) с мобилен телефон.

Но нека за малко излезем от обяснението на конкретните проекти, върху които младежите се трудят, и да си представим момченце, което седи на килима у дома и разглобява на съставните ѝ части някаква машинарйка, каміонче или друга детска играчка. Гледката, позната със сигурност на много родители, всъщност е добър довод в полза на практическото обучение. Наистина, по-често тези занимания са присъщи на момчетата. Тяхното лю-

бопитство да узнаят какво има вътре в нещото и какво го движи, сякаш се проявява още в ранна детска възраст. И за радост, в бъдеще нередко прераства в сериозен интерес и професия.

Точно за това става въпрос и в поста на инж. Начев – за получения шанс децата да удовлетворят любопитството си практически, докато научават. Да видят със собствените си очи и да усетят с ръцете си онова, което в момента вероятно искат да се превърне в тяхна професия. Самият преподавател преди време споделя пред „Аз-буки“, че за учителите по технически дисциплини важи почти същото – да бъдат едновременно и работещи: „При нас, в сферата на техническите дисциплини и инженерните науки, е много важно учителят да бъде не само преподавател, но и работещ по специалността си. Иначе не е полезен на учениците. Ако не практикува дисциплината, няма какво да им покаже и на какво да ги научи. Това не важи за всички предмети, нито за всички учители. Но при нас, ако не практикуваме това, което преподаваме, няма особен смисъл“.

В провеждането на стажовите съдействие на Начев оказва и неговият колега и учител по програмиране в Националната професионална гимназия по компютърни технологии и системи Любомир Димитров. Освен че осъществяват контрол, уточняват заедно какви задачи да изпълняват учениците по време на практиката, двамата координират и често придружават своите млади последователи във фирмите.

Знания за ефективно управление и контрол, автоматизация на рутинни задачи и подобро планиране на ресурсите пък получават петимата ученици, които в момента се запознават с ERP системи (Enterprise Resource Planning) във фирма „ДАЕСЕФ“ АД. Тези системи интегрират в обща софтуерна платформа данни и процеси от различни отдели на една организация – като финанси, производство, склад, човешки ресурси и продажби. Учениците развиват и умения в работата с Photoshop и CorelDraw, като усвояват техники за ретуширане на снимки, обработка на изображения и създаване на векторни илюстрации.

Към споменатите компании се присъединяват фирмите „Ники“ ООД и Lignater ООД, където са разпределени още десет от възпитаниците на Профе-

сионалната гимназия в Плевен. В тях те се обучават в няколко направления.

В „Мрежи и връзка между устройства“ младежите изучават системи от взаимосвързани устройства, които обменят данни чрез стандартизирани протоколи, включително проводникови (Ethernet) и безжични (Wi-Fi, Bluetooth) технологии.

Със софтуер за автоматизиране и оптимизиране на производствените процеси, като генериране на режещи пътища за машини и симулиране на производствени стъпки, се запознават с САМ програми за производство.

„В третото направление – „CAD програми за чертаене и SolidWorks“, се усвояват умения за създаване, редактиране и анализ на 2D и 3D модели и чертежи. Учениците използват софтуери като SolidWorks, които се прилагат широко в машиностроенето и продуктивния дизайн“, добавя преподавателят по програмиране и операционни системи в гимназията.

Освен че предоставят възможност да се потопят в реалната работна среда и да придобият практически опит, работните стажове помагат на младежите да установят контакти с потенциални бъдещи работодатели. А това подобрява значително шансовете им за успешна професионална реализация след завършване на обучението.

Като училище, което се старее да предостави съвременно и качествено образование на учениците си, Националната професионална гимназия по компютърни технологии и системи в Плевен вече може да се похвали и със статут на иновативно училище. За директора Николай Сираков и екипа на гимназията това е успех, който постигат официално през 2024 година. Възприемат го не само като изписан черен на бяло придобит статут, но и като стимул да бъдат по-активни в насърчаването на критичното мислене, творчеството и усвояването на нови знания чрез иновативни образователни методи и процеси.

Иновацията, която прилагат, се нарича „Интердисциплинарно проектно базирано обучение“. В екипа, който я разработва, освен инж. Венцислав Начев участват инж. Елена Първанова и инж. Красимир Илиев. Предвижда се включените ученици да създават реални проекти с техническа документация и презентации за защита.

Снимка Авторът

В рамките на форума е проведено и първото издание на Академията за туризъм и кулinary „Вълшебства край Дунав“

Обмен на добри практики във Видин

Борислава БОРИСОВА

В продължение на три дни Видин е домакин на „Семинар за обмен на добри педагогически практики между училища, осъществяващи професионално образование и обучение от областите Видин, Враца, Ловеч, Монтана и Търговище“. Във форума участват над 60 преподаватели от близо 20 училища от петте области.

Организатори на събитието са Министерство на образованието и науката, Регионалното управление на образованието – Видин, ПГ „Проф. д-р Асен Златаров“ и Академията по туризъм и кулinary „Вълшебства край Дунав“.

Зам.-министър Михайлова изрази подкрепа към инициативите за популяризиране на професионалното образование и утвърждаването му като ключов фактор за развитието на младите хора и на икономиката на страната. Форумът за обмен на добри педагогически практики между училища, които осъществяват професионално образование и обучение в областите Видин, Враца, Ловеч, Монтана и Търговище, е в резултат на създадена през 2020 г. мрежа за междунституционално сътрудничество между регионалните управления по образованието в петте региона и училищата с професионално образование и обучение, уточнява Веселка Асенова, началник на РУО – Видин.

Проведено е и първото издание на Академията за туризъм и кулinary „Вълшебства край Дунав“, организирана от ПГ „Проф. д-р Асен Златаров“ във Видин с подкрепата на МОН и Министерството на туризма. Представена е специална кулinary изложба „Традиции и иновации в Северозапада“. Тя е подготвена от учениците на ПГ „Проф. д-р Асен Златаров“ и „Христо Ботев“ – Белоградчик, и „Н. Й. Вапцаров“ – с. Дреновец.

За участниците в семинара се проведе и урок на тема „Видин – музей под открито небе“, включващ туристически обиколка на забележителностите в централната част на Видин с екскурзоводска беседа. Тя е организирана в дните на семинара от учениците на ПГ „Проф. д-р Асен Златаров“.

Участниците в обучителния семинар наблюдаваха и два майсторски класа. Първият е за бармани – „С дъх на море“. Воден е от световния шампион по барманство Васил Колев. Майсторският клас по готварство „На всяка манджа мерудия“ минава под насоките на Милен Добрев и Красимир Баналиев – шеф готвачи и членове на Българската асоциация за кулinary култура.

В организираната „Творителница за идеи“ учители по професионална подготовка от професионалните направления „Електротехника и енергетика“ и „Електроника, автоматика, комуникационна и компютърна техника“ обмениха и дискутираха добри практики в различни български професионални училища.

В рамките на семинара зам.-министър Таня Михайлова, новият Видински митрополит Пахомий и началникът на РУО – Видин, Веселка Асенова, обсъдиха дейността на Частното начално епархийско училище „Митрополит Неофит Видински“. Тема на разговор бе и въвеждането на предмета „Религия“ в българските училища.

Семинарът завърши с дискусия, посещение на СУ „Христо Ботев“ в Белоградчик, дегустация на турлашка кухня и посещение на историческите и природните забележителности на Белоградчик.

Повече български гимназисти избират испански университети

Диляна КОЧЕВА

Със 74% спрямо същия период на миналата година е нараснал интересът към Испания като дестинация за придобиване на висше образование в чужбина. Към момента обаче Нидерландия запазва водеща позиция в предпочитанията на българските кандидат-студенти. В резултат на промяната в нагласите за нидерландски висши училища са кандидатствали 40% от кандидатите до момента спрямо 51% през миналата година. Други 16% се избрали Италия, а по 10% са предпочели университети в Испания и Австрия. Това съобщава старши консултантът и мениджър на отдел „Висше образование“ в „Интеграл“ Николай Христанов.

Поради големия интерес към Испания на изложението „Световно образование – пролет 2025“, което над 20 години се организира от „Интеграл“, ще има отделен щанд за тази страна. На нея заинтересованите кандидат-студенти ще получат консултации за възможностите за обучение. Същото се отнася и за Италия.

Испания, освен че предлага двуезични програми – на английски и на испански, се откроява и като дестинация с по-достъпна издръжка на живот и с реномирани държавни и частни висши училища. Не на последно място сред предимствата ѝ са топлият климат и богатата култура. Според статистиката на „Интеграл“ в Испания годишната такса на обучение, спрямо университета – дър-

жавен или частен, варира между 1200 и 25 000 евро, а разходите за живот – от 9000 до 12 000 евро годишно.

Освен Испания най-достъпните във финансово отношение за висше образование в чужбина дестинации са Италия, Германия, Австрия и Белгия. В тези държави годишната издръжка е между 8500 и 12 000 евро, а таксите в държавните висши училища – от 40 евро до 1200 евро.

Икономическите специалности остават сред най-предпочитаните от кандидатстващите. На второ и трето място се нареждат компютърните науки и арт дизайнът.

Япония и Дубай са най-новите дестинации за езикова ваканция през 2025 г., съобщава старши консултантът „Езикови програми“ Васил Първанов. И тази година

най-предпочитани от деца и родители е Великобритания (28%). Любопитното е, че второто място за първи път се заема от две държави – Испания (12%) и САЩ (12%). След тях е Германия (10%).

Оказва се, че Испания е предпочитана дестинация за английски език, следвана от Малта с двоен ръст в сравнение с 2024 г.

Над 40 участници от България и чужбина ще представят повече от 60 образователни програми на изложението „Световно образование – Пролет 2025 г.“. Форумът започва на 22 март (събота) в „Гранд хотел Милениум“ в столицата и продължава в Пловдив на 23 март в DoubleTree by Hilton. След това се премества в Бургас на 24 март в хотел „България“ и последната му спирка е Варна на 25 март в хотел „Галерия Графит“.

Шеста Електрониада в Русенския

Снимка РУ „Ангел Кънчев“

В „Електрониада 2025“ участват 23 отбора от 12 града в България

Шест отбора са отличени на младежкото състезание „Електрониада 2025“, което се проведе в Русенския университет „Ангел Кънчев“, съобщават от там. Надпреварата цели учениците да представят какви теоретични и приложни знания са усвоили в областта на електрониката и физиката.

Организатори на състезанието са преподавателите и постдокторантите от катедра „Автоматика и електроника“ от факултета „Електротехника, електроника, автоматика“ в Русенския университет. То е национално и се провежда със съдействието на Регионалното управление на образованието – Русе. В „Електрониада 2025“ участват 64 състезатели с 22 ментори. Те сформират 23 отбора, които са представители на 12 града в България. В тазгодишното издание на състезанието се включват и два студентски отбора от факултета „Електротехника, електроника, автоматика“ на Русенския университет.

Отборите демонстрират функционалността на изработените от тях електронни схеми пред жури в състав: проф. д.н. Анелия Манукова, доц. д-р Снежинка Захаријева, гл. ас. д-р Явор Нейков и д-р инж. Йордан Стоев. Младежите показват умения да разработват електронно изделие, измерват и документират изходни параметри. Всички отбори завършват цялото задание в регламентираното време. Наградите на отличените са връчени от зам.-декана на факултета „Електротехника, електроника, автоматика“ доц. д-р Йордан Калмуков и проф. д.н. Анелия Манукова – организатор на състезанието.

На първо място е класиран първият отбор на Професионалната гимназия по механоелектротехника и електроника в Бургас. Той е в състав: Веселин Димитров, Георги Георгиев, Калинка Петрова и под ръководството на инж. Драгомир Чолаков. Два отбора са класирани на второ място. Това са първите тимове на Професионалната гимназията по електротехника във Варна (Мартин Михалев, Симеон Славов, Станислав Дечев и ръководител инж. Димитър Аврамов) и на Професионалната гимназия по компютърно програмиране и иновации в Бургас (Александър Манов, Николай Деспотов, Йоанна Симеонова и ръководител инж. Виктор Стоев).

Вторият отбор на Професионалната гимназия по електротехника във Варна (Даниел Христов, Валентин Добрев, Теодор Тодоров и ръководител инж. Димитър Аврамов) и първият тим на Професионалната гимназия по механотехника, електроника, телекомуникации и транспорт „Христо Ботев“ в Шумен (Дениз Иванов, Кристиан Цекон, Дитрих Янковенко и с ръководители инж. Татяна Боярова и инж. Недялка Йорданова) са класирани трети.

Сред студентите победители е отборът на „Учащите“. Той е съставен от четвъртокурсниците Атила Панджар, Мартин Неделчев, Борис Великов. **АЗБУКИ**

МУ – Плевен, може да обучава ветеринарни лекари

Националната агенция за оценяване и акредитация определи за новата специалност капацитет до 400 студенти

Снимка МУ – Плевен

Подсигурени са първоначалният академичен състав, необходимата инфраструктура и апаратура за започване на обучението в рамките на първите три години

Медицинският университет в Плевен получи положителна оценка от Акредитационния съвет на Националната агенция за оценяване и акредитация на проект за откриване на специалност от регулираните професии „Ветеринарна медицина“, съобщават от висшето училище.

Въз основа на доклада на Постоянната комисия по аграрни науки и ветеринарна медицина висшето училище има определен капацитет от 400 студенти в ОКС „магистър“, редовна форма на обучение на специалност от регулираните професии 6.4. Ветеринарна медицина.

От МУ – Плевен, посочват още, че през 2024 г. Националната агенция за оценяване и акредитация дава положителна акредитация за разкриване на ново основно

звено – Факултет по ветеринарна медицина, въз основа на наличното оборудване и изградената инфраструктура.

След получената положителна оценка от Националната агенция за оценяване и акредитация Медицинският университет – Плевен, очаква предложението за откриване на нов ветеринарен факултет да бъде одобрено от правителството, уточняват от там. За окончателното разрешение за създаването на ново звено е нужно и одобрението на Народното събрание.

Пред „Аз-буки“ от Медицинския университет – Плевен, допълват, че имат готовност да приемат студенти в специалността „Ветеринарна медицина“ от новата академична 2025/2026 г., ако депутатите одобрят предложението и министърът на образованието и науката утвърди необходимите бройки в план-приема.

Вече са подсигурени първоначалният академичен състав, необходи-

мата инфраструктура и апаратура за започване на обучението в рамките на първите три години. За този период учебният процес ще се провежда в ректората и в учебната база на Университета в Пордим, където ще бъдат разположени различни клиники за животни и ще се водят практически занятия на бъдещите ветеринарни лекари. На студентите ще бъде осигурен достъп до специализирани учебни лаборатории, като зали за аутопсия, остеология, систематична анатомия, топографска анатомия, микробиологична лаборатория.

Разработен е и идеен проект за бъдещата сграда на Факултета по ветеринарна медицина. За изграждането ѝ вече е закупен терен на територията на Плевен в близост до Втората клинична база „Проф. д-р Марин Ганчев“. Очаква се тя бъде завършена в срок от 3 години и след това обучението в специалността „Ветеринарна медицина“ да се провежда там. **АЗБУКИ**

Платформа за сътрудничество между хора и машини

Проектът BRAIN++ ще трансформира технологичния пейзаж у нас

Зина СОКОЛОВА

Европейското съвместно предприятие за високопроизводителни изчисления (EuroHPC JU) е инициатива между Европейския съюз, участващите държави и частни партньори, насочена към разработване на суперкомпютърна инфраструктура на световно ниво в Европа. Основните му цели включват насърчаване на иновациите и повишаване на конкурентоспособността чрез внедряване на най-съвременни системи за високопроизводителни изчисления. Задачата е чрез обединяване на ресурси и експертиза да се създаде единна европейска екосистема за високопроизводителни изчисления, която може да решава сложни обществени предизвикателства.

„Досега България е направила значителен принос към Европейското съвместно предприятие по няколко начина“, казва проф. Димов. Първо, страната ни инвестира в изграждането на национални центрове за високопроизводителни изчисления, оборудвани със съвременен хардуер и софтуер. Те служат като хъбове за изследователи и инженери, които провеждат напреднали симулации и анализ на данни.

Второ, българските учени и инженери са участвали в различни проекти на Европейското съвместно предприятие, като са допринесли чрез своята експертиза в области като компютърна флуидна динамика, биоинформатика и материалознание.

„Играем и активна роля в оформянето на политическата рамка и стратегическата посока на Европейското съвместно предприятие, като сме осигурили те да съответстват на нашите национални приоритети и интереси“, коментира ученият.

В потвърждение на факта, че България заема водещо място в Европа в областта на високопроизводителните изчисления, е и новината отпреди няколко дни, че Европейското съвместно предприятие избира шест държави, в които да се изградят фабрики за изкуствен интелект, сред които освен нашата страна са още Австрия, Германия, Полша, Словения и Франция. Българската фабрика за изкуствен интелект BRAIN++ (Bulgarian Robotics & AI Nexus) ще бъде разположена в „София Тех парк“, където е вторият по натовареност суперкомпютър в Европа след италианския.

„Това е наистина вълнуваща новина за нас – казва проф. Димов. – Селекцията на допълнителни фабрики за изкуствен интелект от Европейското съвместно предприятие е ясен знак за ангажимента на Европа към укрепване на нейните позиции в тази област.“

Проектът BRAIN++ е ключов компонент от тази стратегия и

има за цел да създаде мощен център по изкуствен интелект у нас. Инициативата ще обедини водещи изследователи, инженери и технологични компании. А целта е да разработят и внедрят авангардни ИИ решения, които могат да трансформират различни индустрии и да подобрят качеството на живот на гражданите.

BRAIN++ ще се фокусира върху интеграцията на изкуствения интелект с човешките способности, като създаде платформа за сътрудничество между хора и машини. Това ще позволи разработването на автономни системи и интелигентни роботи, които могат да работят заедно с хората в различни среди – от производствени линии до здравни грижи и транспорт. Проектът също така ще насърчи обучението и квалификацията на нови кадри в областта на изкуствения интелект и роботиката, като по този начин ще подготви следващото поколение експерти.

„С участието на България в проекта не само ще допринесем за укрепването на европейското лидерство в ИИ, но и ще създадем благоприятна среда за развитие на високи технологии и иновации в региона“, подчертава проф. Димов.

Реализирането на проекта BRAIN++ ще донесе множество ползи. Страната ни ще получи достъп до най-съвременни ИИ технологии и ще позволи на нашите учени да работят по авангардни проекти.

Инициативата ще привлече и значителни инвестиции в страната, което ще стимулира икономическия растеж и ще насърчи сътрудничеството между академичните среди, индустрията и правителството, като създаде силна екосистема за иновации и предприемачество.

Проектът ще повиши още повече репутацията на България като иновационен хъб в Европа. Това ще помогне за утвърждаването на страната като привлекателно място за бизнес и научни изследвания.

Сред значимите постижения е и разработването на високопроизводителни паралелни алгоритми за прогнозиране на времето и моделиране на климата. България има съществен принос при разработването на дигитален близък за климатичните промени.

Друг пробив включва използването на високопроизводителни изчисления за откриване на

лекарства и персонализирана медицина.

„Бъдещето на високопроизводителните изчисления изглежда много обещаващо. Очакваме по-нататъшен напредък в квантовите изчисления, изкуствения интелект и анализа на големи данни, които ще подобрят възможностите на системите за високопроизводителни изчисления“, подчертава проф. Димов.

Според него в контекста на Европейското съвместно предприятие за високопроизводителни изчисления се очакват увеличени инвестиции в екзактейнни изчисления, отнасящи се до системи, способни да изпълняват поне един квадрион операции в секунда. Това ще позволи на изследователите да решават още по-сложни проблеми и да стимулират иновациите в различни сектори.

Според проф. Димов много важна е ролята на образованието в осигуряването на това България да продължава да бъде на предни позиции в областта на високопроизводителните изчисления. За да може да се поддържа нашето конкурентно предимство в тях, трябва да се инвестира в развитието на следващото поколение експерти.

В тази посока се работи в тясно сътрудничество с университети и изследователски институции за разработване на специализирани учебни и обучителни програми, които съответстват на нуждите на индустрията. Подобен много добър пример е Европейската магистърска програма по високопроизводителни изчисления във Факултета по математика и информатика на Софийския университет.

Колко „умен“ е изкуственият интелект

„Технологията е ясна – стига се до достъпна информация, която основно е в интернет“, разказва за метода си на работа проф. Димов. Влиза се в съответния документ и се филтрира по определен начин информацията, която е необходима. Ако човек се интересува от правен документ, който регламентира частен въпрос, често тези документи са в закони или подзаконов документи.

„Ако в тези документи нещо е написано с формула, не дай боже, да е на LaTeX (език за маркиране, с който се пишат формулите в математическите статии), изкуственият интелект преразказва, но не дава точна информация. Тук той наистина е слаб и не разпознава този език, защото източникът е различен“, обяснява проф. Димов.

Той отбелязва, че има и други чисто технологични тънкости. Хубав пример е погреббата на документите в „Гугъл“ при търсене по ключова дума. Търсачката изважда серия документи, които са най-близко свързани. Това се прави чрез решаване на много фундаментална задача за намиране на собствените стойности на огромна матрица. Тя съдържа по редове всеки документ, наличен в интернет – а това са милиарди единици. А от друга страна, по стълбовете на матрицата са конкретни думи или фрази.

И когато се направи намиране на собствени стойности (т.н. singular value decomposition) на тази матрица, тогава на първо място при търсене в „Гугъл“ ще излезе документът, съответстващ на най-голямата по модул собствена стойност. Съответно на второ, трето и т.н. място излизат документи, съответстващи на втора, трета и т.н. собствени стойности. Процедурата се прави веднъж месечно на изключително мощни суперкомпютри и е процес на обучение на невронната мрежа. Тя ги подрежда и след месец следва ново подреждане.

„Това е направено от руски математик, който работи в САЩ и е класически пример как работи изкуствената невронна мрежа – използва дълбоки факти от функционалния анализ в математиката. Това е най-дълбоката математическа дисциплина с намирането на тези собствени стойности, които всъщност дават принадлежността колко близо е даден термин, който човек търси, до същността на съответния документ“, продължава ученият.

Отбелязва, че в работата си задава трудни въпроси за неща, за които подозира, че ИИ има слабости. Например относно специфични теми, които се познават от малко хора и по които е много вероятно изкуственият интелект „да се изложи“.

„Ако се поиска информация за допълнителното финансиране на научната дейност, ИИ може да блокира, защото някои критерии за нейното отпускане са зададени с формули. В такъв случай изкуственият интелект вижда формулата и я преразказва с думите преди и след нея, но не може да я прочете“, казва проф. Димов.

155 години за „Многострадална Геновева“ във Велико Търново

Петя НИКОЛОВА

Ако Иван Вазов не беше описал по своя съвършен и невероятен начин представлението „Многострадална Геновева“ в романа си „Под игото“, едва ли толкова много българи щяха да знаят за него. Дори и днес, 155 години след като във Велико Търново за първи път публиката се среща със спектакъла, пиесата не е потънала в забрава. Нека отбележим заслугата за това и на големия писател и бивш министър на просветата – Дядо Вазов.

Всъщност „Многострадална Геновева“ се играе най-напред в Лом, а десетина години по-късно – и пред публиката в старопрестолния град. Актьорите, дори в главния женски образ, са мъже, а поробените тогава българи асоциират сюжета със собствената си съдба.

Музикално-драматичният театър „Константин Кисимов“ посвещава 10 дни и богата програма на 155 години от първото представление на „Многострадална Геновева“. То се играе на 14 март 1870 година в салона на училището при църквата „Св. Никола“. Немската пиеса е преведена от Павел Тодоров от Лясковец и се изпълнява с много ентузиазъм и отдаденост от младите търновски актьори.

„Архивите разказват, че представлението предизвиква огромен интерес сред местната общественост. Салонът е препълнен, а много хора не могат да влязат и остават отвън – уточняват от екипа на МДТ. – Това налага спектакълът да бъде повторен. Приходът от първото представление е 2014 гроша, а от второто – 1920 гроша. В следващите месеци пиесата се играе многократно.“

Директорът на великотърновския театър Васил Вълчев казва, че „представлението не е просто културна изява, а символ на духовното и културното пробуждане на българите, стъпка към утвърждаването на българската идентичност“.

Историческата годишнина съвпада с Празника на Велико Търново – 22 март, а малко по-късно и със Световния ден на театъра – 27 март. Събитията предоставят на гражданите и гостите на старата българска столица афиш, наситен с театрални и музикални премиери.

Началото на празничния маратон е дадено на 18 март с премиерния комедийен спектакъл „Курортът“, вдъхновен от разкази на Чудомир. На 21 март като гост-звезда в концерта „Съкровения“ на оркестъра и солисти на великотърновския театър се изявява Орлин Горанов, а диригент е директорът маестро Васил Вълчев.

Покана към публиката отправят младите актьори от класа на проф. Пламен Марков в Националната академия за театрално и филмово изкуство „Кръстьо Сарафов“. На 24 март от 19 ч. те гостуват с пиесата „През октомври без теб“ на Константин Илиев. Постановката прави националната си премиера именно в МДТ „Константин Кисимов“ през есента на миналата година. Дипломният спектакъл на студентите е копродукция на Театъра с Академията за театрално и филмово изкуство. Този път бонус за интересувалите се от приемните изпити в НАТФИЗ е разяснителната кампания за възможностите и кандидатстването, която се провежда преди спектакъла.

Срещите с младите хора продължават и на Световния ден на театъра – 27 март. Вечерта в голямата зала на МДТ гостува мюзикълът „Добре дошли в Бурлеск“ – творчески проект на студентите по поп и джаз изкуство при Националната музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“. Той се реализира с финансовата подкрепа на Министерството на културата. Сътрудничеството с НАТФИЗ и Музикалната академия е част от концепцията на директора Васил Вълчев за развитието на Театъра.

Велико Търново ще се наслади и на отпичената с две награди „Аскеер“ постановка „Антигона“ с режисьор Александър Морфов. В спектакъла по античната трагедия, който се играе на 31 март, участват актьорите Деян Донков, Милена Ерменкова, Надя Керанова, Александър Кънев, Ованес Торосян.

Студенти от НАТФИЗ
в пиесата „През октомври без теб“

Снимка НАТФИЗ

Млади театрали се събират във Велинград

*Четвъртото издание на „Словото – сила
и необятност“ ще се проведе през юни*

Снимка ИСУ „Св. Кирил и Методий“ – Велинград

Третото издание на театралния фестивал през 2024 г. събра над 700 участници от 16 области

Дуляна КОЧЕВА

Вече по традиция през юни Велинград се превръща в сцена за театрални дарования от цялата страна. Четвъртото издание на националния театрален многоезичен фестивал „Словото – сила и необятност“ ще се проведе от 6 до 8 юни в Народно читалище „Отец Паисий 1893“ в красивия родопски град.

Националното издателство „Аз-буки“ е медиен партньор на събитието.

„Фестивалът се зароди като продължение на театралните вечери, които организираме в училището“, разказва за „Аз-буки“ Ани Василева – директор на Иновативното средно училище „Св. св. Кирил и Методий“ във Велинград, което е организатор на събитието. И добавя, че първоначално вечерите са разделени на две части – на спектакли, представени на български език, и такива, поднесени на чужд език.

Спомня си, че благодарение на тези театрални вечери се нареждат в редицата на първите школи у нас със статут на иновативно училище. Първото нововъведение, което прилагат в обучението си, е по-лесно усвояване на чужд език чрез театрална дейност.

„Така се зароди идеята за създаването на многоезичен театрален фестивал, който да предостави възможност на ученици от цялата страна да покажат театралните си умения както на български, така и на всеки чужд език, който изучават в училище“, обяснява тя.

А колкото до театралните вечери, с годините те се превръщат в традиция, обичана както от учениците, така и от учителите. Обикновено се провеждат в дните около празника на училището – 11 май. Осъществяват се по инициатива на Ученическия съвет и с подкрепата на Училищното настоятелство.

„Надяваме се още от тази година фестивалът ни от национален да стане международен“, разказва за „Аз-буки“ координаторът и организатор на проявата Филип Филипов. Той

Ани Василева, директор

е учител по руски и по български език и литература в иновативното училище във Велинград. По думите му, към момента интерес са проявили ученици от Грузия. А децата от Българското училище „Елин Пелин“ в Хюстън ще се включат във Фестивала онлайн.

Филипов разказва, че преди „Словото – сила и необятност“ да стане част от Националния календар за изяви по интереси на децата и учениците на Министерството на образованието и науката през учебната 2022/2023 г., той самият е изпращал покани за участие до различни училища в страната.

„Изпращах имейли на случаен принцип до над 300 училища. По този начин нямаше как всички да разберат за фестивала, но сега вече сме доста по-разпознаваеми“, посочва той.

Миналата година проявата събира над 700 участници от 16 области на България. Тази година организаторите очакват още повече.

Националният театрален многоезичен фестивал „Словото – сила и необятност“ се организира с подкрепата на Община Велинград, Националния дворец на децата, Регионалното управление на образованието – Пазарджик, Пловдивския университет и Народно читалище „Отец Паисий 1893“ в града. Целта на Фестивала е да популяризира училищния театър, като създаде интерес към изучаването на чужди езици. Миналата година се провежда на пет езика – български, руски, немски, испански и английски. В предишни издания са имали и участници с френски език.

Според регламента и тази година

ученически трупи от цялата страна могат да участват с театрални постановки на всякакъв език. Те могат да бъдат до 20 ученици, а продължителност на постановката – от 8 до 30 минути. Задължително условие е чуждоезиковите спектакли да бъдат със субтитри, а музиката към тях – предварително предоставена на организаторите при получаването на потвърждението за участие.

Ученическите трупи се състезават в три възрастови групи – начален етап (I – IV клас), прогимназиален (V – VII клас) и гимназиален етап на обучение (VIII – XII клас). Право на участие имат както театрални трупи от училища, така и от читалища и центрове за подкрепа за личностното развитие.

Фестивалът има конкурсен характер и излъчва победители в две основни категории: „Авторска драматургия“ и „Класически произведения“.

Според езика, на който е представен спектакълът, награди се раздават и за водеща главна женска и главна мъжка роля, както и за любимец на публиката.

Има и групови отличия – за най-добри костюми, за най-оригинална звукова среда и за най-изящно сценично слово. Разбира се, отделна награда има и за ярко групово актьорско присъствие. А най-голямото отличие по традиция остава Гран при.

Журито включва доказани имена от университетските среди. Сред тях са преподавателите от Пловдивския университет доц. д-р Соня Райчева („Методика на обучението по литература“ и „Реторика“), д-р Зоя Капон („Актьорско майсторство“) и д-р Милена Стойкова („Практически руски език и стилистика“). Освен тях постановките ще оценяват и д-р Маргарита Димитрова – преподавател по немски и по български език в Медицинския университет в Пловдив, Снежанка Иванова – старши експерт по чужд и майчин език в РУО – Пазарджик, и други.

Срокът за подаване на заявления за участие е 30 април 2025 г. От тази година това става онлайн.

В работата си екипът на училището залага на индивидуалния подход към всяко дете

Училищно тържество по случай 24 май

Светлина в тъмнината

120 години пионерска работа на Специалното училище за ученици с нарушено зрение „Проф. д-р Иван Шишманов“ във Варна

Специалното училище за ученици с нарушено зрение „Проф. д-р Иван Шишманов“ във Варна навършва тази година 120 години от създаването си. А това го прави най-старото не само в България, но и на Балканския полуостров. За наследството, предизвикателствата във всекидневната работа и за бъдещето разговаряме с директорката на училището Жулиета Петкова.

Павла КОТОВА

Много е трудно да си първи – първи в страната, първи на Балканския полуостров. Така директорката на Специалното училище за ученици с нарушено зрение „Проф. д-р Иван Шишманов“ Жулиета Петкова обобщава неговата пионерска работа в образованието на зрително затруднени деца.

През дългата си история специализираното училище във Варна е било не просто свидетел, а активен участник в значителни промени в обучението на деца с увреждания. Често е и първото въвеждало и утвърждавало новаторски програми и методики.

Тази визия за бъдещето, базирана на включване и съчувствие, му позволява да бъде пример как образованието може да е не само адаптирано, но и преобразено, за да отговори на нуждите на днешните ученици. Историята на училището не е просто поредица от постижения, а живо доказателство, че когато се водиш от желание да помагаш, винаги ще откриваш нови начини да правиш разлика в качеството на живота на хората.

През 1981 г. Специалното училище за ученици с нарушено зрение „Проф. д-р Иван Шишманов“ първо в страната прилага специалната програма, известна днес под името „Полезни умения“. Тя обхваща развитието на всекидневни, социални и общи умения на неговите възпитаници. Обучението е с практическа насоченост и помага

на децата да придобият умения, които ще им бъдат полезни за бъдещия самостоятелен живот.

Три години по-късно, през 1984 г., училището въвежда друга нова специална програма – „Зрително подпомагане“. През същата година поставя началото на т.нар. интегрирано обучение с нещата ресурсен учител. „Интегрирано, приобщаващо, включващо“ са термини, които означават едно и също нещо – подпомагане на ученици с нарушено зрение, които се обучават в масови училища.

В момента във варненското специализирано училище има четирима ресурсни учители, които подпомагат около 42-ма ученици, интегрирани в масови училища.

През 1998 г. Специалното училище за ученици с нарушено зрение „Проф. д-р Иван Шишманов“

Снимки СУУНЗ – Варна/БТА

От няколко години се включват в Нощта на музеите

Директорът Жулиета Петкова за бъдещето и технологиите:

„Мечтая след 120 години медицината да е напреднала, че да няма нужда от специални училища. Мечтая това да имаш определен дефицит, да бъде коригируемо. Звучи като научнофантастичен разказ, но човек в мечтите си може да направи всичко.“

А докато се сбъдне тази мечта, продължаваме напред с малки стъпки. Все напред!“

поставя началото и на обучението на деца с множество увреждания – така наречените дотогава необучаеми деца. Те, освен сензорния дефицит (нарушено зрение), страдат и от други заболявания – детска церебрална парализа, умствено изоставане с различна тежест, увреден слух, аутизъм или други синдроми.

В по-ново време, през 2015 г., на територията на училището е обособен първият в страната музей за образованието на зрително затруднените в България. Откриването става под ръководството на сегашния директор на училището Жулиета Петкова.

„В България вече е позната инициативата „Нощ на музеите“. В тази инициатива за пета или шеста година се включваме и ние. И забелязвам интереса на варненската общественост към другия

свят. Както казват те – „света в тъмнота“, споделя тя.

Музеят отправя предизвикателства към своите посетители, като ги поставя в ситуации, с които хората с нарушено зрение се сблъскват всеки ден.

„Хора с нормално зрение, поставени със симулационни маски, се учат да се придвижват от точка А до точка Б, използвайки бял бастун, като получават подкрепа от инструктор, за да изпитат какво е да бъдеш в положението на човек с нарушено зрение“, обяснява директорката.

С годините броят на варненци, които проявяват интерес към тази инициатива, се увеличава. А екипът на специализираното училище търси нови предизвикателства, които да представи на хората през следващата година. Като възприема иновациите за основа на своето развитие, училището не само се адаптира към новите педагогически подходи, но и създава нови стандарти, които стават водещи в цялата система.

През 2020 г. с помощта на Дирекция „Приобщаващо образование“ в МОН Специалното училище „Проф. д-р Иван Шишманов“ създава професионална паралелка за деца с нарушено зрение и множество увреждания. Обучението в нея им осигурява придобиването на първа степен на професионална квалификация по озеленяване и цветарство.

И през 2024 г. завършва една от паралелките за професионална подготовка. Тази година пък училището открива още една оранжерия. Първата е за цветя, подправки и ароматерапевтични растения, а втората – за зеленостни зеленчуци – марули, салати, лук, чесън и репички.

„Така затваряме цикъла и в часовете по полезни умения учениците имат възможност да приготвят пролетна зелена салата с продукция, която техни съученици и те самите са отгледали в училищната оранжерия“, отбелязва събеседничката ми.

С още една новост може да се похвали специализираното училище. Преди две години в него е открита солна стая за халотерапия. А причината е, че влажността на въздуха разбираемо е висока по Черноморието, което води и до често срещани респираторни проблеми в областта.

„След ковид пандемията напра-

вихме такава солна стая и се оказало, че тя е изключително попадение. Позволява съчетаване на терапевтичния с обучителния процес – в нея може просто да пренесем класната стая и да проведем занимания по всякакъв учебен предмет“, разказва Жулиета Петкова.

Постигнатото в работата логично носи на специализираното училище и редица награди и отличия. Сред тях и почетният знак на президента на Република България „Св. св. Кирил и Методий“, връчен през 2015 г.

През 2022 г. училището получава признание и от варненската общественост – награда „Варна“ за колектив на годината в системата на средното училищно образование за високопрофесионален екип и изградени уникални педагогически практики без аналог в България. През същата година директорката Жулиета Петкова е отличена от МОН за принос в развитието на българското образование.

„Наградите и номинациите са оценка за нашата работа. Но мисля, че най-голямата оценка е невербално дете да научи някаква жестава комуникация и да може да комуникира, дете с двигателен проблем да се научи да ходи, а деца, сложени в категорията „не могат нищо“, да се научат да се хранят сами. Наградата е благодарността в очите на родителите, в щастливите усмивки на децата. И това е смисълът на нашата работа“, коментира скромно тя относно признанията.

В работата си екипът на училището залага на индивидуалния подход, за да развие пълния потенциал на своите възпитаници. А всеки от тях има различни нужди и темпо на усвояване, затова учителите прилагат персонализирани стратегии. Това създава условия за академичен, емоционален и социален растеж, като помага на учениците да преодоляват трудностите и да развиват увереност в собствените си способности.

„Всяко дете е вселена. Не може при тях да има общ подход. Може две деца да са с еднакви диагнози, но не можем да кажем, че двете са еднакви и имат нужда от едни и същи помагала, пособия и методи на работа. Всичко се адаптира съобразно всяко отделно дете и това е ключът към успеха“, категорична е Петкова.

Министерство
на образованието и науката
Национално издателство за
образование и наука „Аз-буки“

Директор:
ЕМИЛ СПАХИЙСКИ
Заместник-директори:
СТОЯН СТОЯНОВ
ВЕНЦИСЛАВ ГЕНКОВ
1113 София
„Цариградско шосе“ 125, бл. 5
За цялата страна:
0700 18466
izdatelstvo.mon@azbuki.bg
azbuki@mon.bg
https://www.azbuki.bg

Аз-буки

Банкова сметка:
„Обединена българска банка“ АД
IBAN: BG38UBBS81553139075716
BIC: UBBSBGSF

Национален седмичник
за образование и наука
АЗ-БУКИ
ISSN 0861-3990
Редактори:
д-р Зина Соколова
z.sokolova@azbuki.bg
д-р Диляна Кочева
d.kочева@azbuki.bg
Сте́ла Маринова
s.marinova@azbuki.bg
Боряна Трайчева
b.traicheva@azbuki.bg
Павла Котова
p.kotova@azbuki.bg
Графичен дизайн:
Иво Христов
i.hristov@azbuki.bg
Петър Владов
p.vladov@azbuki.bg
Стилист-коректор:
Анелия Врачева
a.vracheva@azbuki.bg
Фоторепортер:
Олег Попов
Реклама и
разпространение:
izdatelstvo.mon@azbuki.bg
Кореспонденти в страната:
Белене – Ралица Господинова
088 7418349
Велико Търново – Здравка Маслянкova
088 6653255
Видин – Борислава Борисова
vidinstar@gmail.com
Ловеч – Жанина Илиева
087 7209597
Пловдив – Деляна Лукова
088 7271712
Смолян – Ангел Добриков
088 9703271
Кюстендил – Северина Димитрова
089 5789515
Шумен – Светлана Крумова
srkumova@gmail.com
ДЕЖУРЕН РЕДАКТОР:
Сте́ла Маринова
Предпечатна подготовка:
НИОН „Аз-буки“
Печатница: „Алианс Принт“ ЕООД
ж.к. „Дружба“ 1, ул. „Илия Бешков“ 3А
Неподписаните снимки в броя са от архива
на в. „Аз-буки“ и глобалната мрежа
Материали не се връщат
Авторските права на публикуваните
текстове и илюстрации са
собственост на вестника
НИОН „Аз-буки“ издава
научните списания:
„Български език и литература“
„Чуждоезиково обучение“
„Математика и информатика“
„Педагогика“
„Професионално образование“
„Философия“
„Стратегии на образователната
и научната политика“
„История“
„Обучение по природни науки
и върхови технологии“

Да засадим бъдещето

Деца, учители и родители облагородяват двора на ДГ „Снежанка“ в Русе с цветя, храсти и дръвчета

Сте́ла МАРИНОВА

С нови цветя, храсти и дръвета деца, учители и родители облагородяват двора на русенската ДГ „Снежанка“. Екоакцията под надслов „Да засадим бъдещето“ е част от дейностите за работа с родители по проекта на МОН „Силен старт“. Тя се реализира съвместно с инициативата на Гората.бг „Да засадим нови дървета, храсти и цветя в България“.

„Включиха се всички 385 деца, включително и най-малките от яслена възраст. Част от инициативата бяха и много родители“, споделя пред „Аз-буки“ директорката на детската градина Екатерина Иванова.

Екипът на ДГ „Снежанка“ се стреми да включва във всички свои инициативи не само децата, а и родителската общност. „Каквото и да направим, задължително присъстват и родителите. Искаме да им покажем какво правим в детската градина, и смятаме, че начинът за това е да бъдат част от нашите дейности“, допълва Иванова.

По време на празника всички замесени в екоакцията засаждат фиданки от видовете дъб, вишна, бор, както и плодни дръвчета, храсти и различни цветя, сред които и теменишки, донесени специално от родителите.

В акцията се включва и кметът на Русе Пенчо Милков, който засажда фиданка на попка круша.

„Грижата и старанието, които полагате днес, за да дадете живот на тези растения, са само началото на техния път. Вие ще растете заедно с тях и след време ще се връщате отново тук, във вашата градина, за да

разкажете на децата си как сте ги посадили с любов. Грижете се за природата, тогава и тя ще се грижи за вас“, обръна се Пенчо Милков към малките екоактивисти.

Кметът изказа благодарност и към екипа на детската градина за труда и грижата за децата, които възпитават в отговорност и любов към природата и света около нас.

Да се включи в дейностите, е поканен и агрономът Боян Богомилов. Той зарадва домакините с няколко плодни дръвчета, които

донесе. Експертът показва как се засаждат дърветата, и даде насоки на учителите и децата как да се грижат за тях. Директорката Екатерина Иванова допълва, че агрономът е поел ангажимент да продължат да се грижат заедно за насажденията.

Освен дейности за работа с родители по проект „Силен старт“ от Детска градина „Снежанка“ провеждат и занимания, свързани с допълнителното изучаване на български език.

Снимка: Община Русе

Екоакцията е част от дейностите за работа с родители по проекта на МОН „Силен старт“

ПРАВНА КОНСУЛТАЦИЯ

Тодор КАПИТАНОВ

Прекратяването на трудовото правоотношение е събитие, което може да бъде както планирано, така и неочаквано. То поражда редица въпроси, свързани със законовите задължения на работодателя и правата на работника. В България трудовото законодателство е ясно регламентирано, но често работниците и служителите не са напълно запознати с обезщетенията, които им се полагат при напускане, независимо дали става въпрос за доброволно прекратяване на трудовия договор, съкращение или пенсиониране. Тази статия има за цел да представи ключовите аспекти на дължимите обезщетения, както и да разясни процеса на прекратяване на трудовото правоотношение от гледна точка на законодателството.

Важни обезщетения при прекратяване на трудов договор

При прекратяване на трудовия договор работникът или служителът има право на различни видове обезщетения, стига да са изпълнени законовите изисквания. Ако работодателят прекрати договора, без да спазва срока на предизвестие, той дължи на работника или служителю сума, равняваща се на възнаграждението за този период. В случай че работникът или служителът не е успял да използва полагаемия си отпуск, работодателят е длъжен да му изплати компенсация за използваните дни. При прекратяване на трудовото правоотношение поради здравословни причини законът предвижда допълнително обезщетение. Също така, когато работникът или служителът придобие право на пенсия за осигурителен стаж и възраст, той може да получи компенсация, предвидена в Кодекса на труда. Ако работникът или служителът остане без работа или приеме такава с по-ниско заплащане, работодателят е длъжен да му изплати обезщетение за определен период.

Всеки работодател е длъжен да издаде документ, който удостоверява прекратяването на трудовото правоотношение. Това е заповед, в която трябва да фигурират имената и длъжността на работника или служителю, основанието за прекратяването, позоваване на документи, които подкрепят решението, изчерпателно описание на дължимите обезщетения, данни на работодателя, подписи и печати. Особено внимание следва да се обърне на вписването на обезщетението за оставане без работа. То може да бъде записано като

условно – дължимо само ако работникът или служителът остане безработен или постъпи на по-ниско платена позиция. Ако не бъде вписано, това не освобождава работодателя от задължението за изплащането му при наличието на съответните условия.

Кодексът на труда предвижда, че изплатените обезщетения при прекратяване на договора трябва да бъдат вписани в трудовата книжка. Това гарантира прозрачност и защита на правата на работника или служителю. Работодателите, които не спазват това задължение, могат да подлежат на санкции.

Прекратяването на трудов договор не е само формалност – то има важни финансови и правни последици. Това е момент, в който работникът или служителът трябва да бъде добре информиран за своите права, за да може да вземе най-добрите решения за бъдещето си. Законът предоставя гаранции за защита на интересите на работниците и служителите, но често липсата на достатъчно информация или пропуски в административните процедури водят до липсата на упражняване на тези права. Важно е да се подхожда внимателно към процеса на прекратяване на договора и да се изисква спазване на всички законови разпоредби. Ако възникнат съмнения или несъответствия, консултацията със специалист по трудово право може да помогне за навременното разрешаване на възникналите проблеми и за осигуряването на справедливо отношение от страна на работодателя.

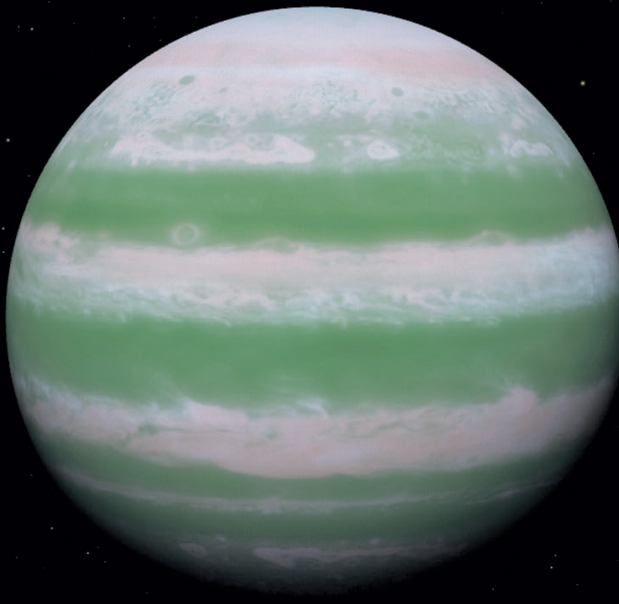
ИТАЛИАНСКИ КОМПОЗИТОР НЕИЗМЕНЯЕМА ГЛАГОЛНА ФОРМА (ГРАМ.)	ЕТАЖ ОТ ДОЛНА КРЕДА (ГЕОЛ.) ИТАЛ. ПИСАТЕЛ – ИМЕТО НА РОЗАТА	СТИХОТВОРЕНИЕ ОТ ИВАН ВАЗОВ ГЕРОИНЯ НА ВАЗОВ ОТ „ПОД ИГОТО“	СЕРИЯ КОЗМЕТИЧНИ ПРОДУКТИ ИСПАНСКИ ТАНЦ	РАЗТУХА УТЕШЕНИЕ ДРЕБНА ФРЕНСКА МОНЕТА	ИЗТОЧНИЦИ ИЛИ ЗАПАС ОТ СРЕДСТВА ГЕРОЙ ОТ „ГЕРАЦИТЕ“	ВОДНО ЖИВОТНО ПОДПИСНИК	КОЗМЕТИЧНО СРЕДСТВО ГОЛЯМА БОЯДЖИЙСКА ЧЕТКА	ДУМИ, БЛИЗКИ ПО ЗВУК, НО РАЗЛИЧНИ ПО ЗНАЧЕНИЕ ИНДИЙСКА ЧЕРНИЦА	ДОМАКИНСКИ СЪД
МУЗИКАЛЕН ИНТЕРВАЛ ОТ 8 СТЕПЕНИ ФР. РЕЖИСЬОР „ВРАГ ПРЕД ПОРТАТА“	СТОЛИЦАТА НА БАНГЛАДЕШ ТРЪБА, СВЪРЗАВАЩА ПЕЧКА С КОМИН	АНГЛИЙСКИ РОМАНИСТ (1866-1946) ЛАТИНСКИ ПОЕТ ОТ VI В.	АКТЬОР ОТ САЩ – „ГАТАКА“ СИЛЕН АЛКОХОЛЕН КОКТЕЙЛ	БЪЛГАРСКИ КНИГОИЗДАТЕЛ (1828-1911) КАКАВИДА	ПРЕСТЪПНО ТАЙНО ОБЩЕСТВО НАЙ-МАЛКИЯТ ПРЪСТ	БЪЛГАРСКИ КНИГОИЗДАТЕЛ (1828-1911) КАКАВИДА			
ФРЕНСКИ ПИСАТЕЛ (1913-1960)	ЗАТОЧЕНИЕ С ТЕЖКА РАБОТА ЗНАК ЗА ИЗВАЖДАНЕ	БАЛЕТ ОТ В. ВЛАСОВ И В. ФЕРЕ ОПЕРА ОТ ДЖ. ВЕРДИ	СТАРОТО ИМЕ НА СТОЛИЦАТА НА КАЗАХСТАН ОТДЕЛНИТЕ ЧАСТИ НА НЕЩО	НАВИТО НА РУЛО МЕСО С ПЪЛНЕЖ	БЪЛГАРСКА ПОППЕВИЦА ДЕПАРТАМЕНТ ВЪВ ФРАНЦИЯ	СТАРОГРЪЦКИ ПОЕТ КИТАЙСКА ИМПЕРАТОРСКА ДИНАСТИЯ (1368-1644)	ВОДА (МЕД.) ПРЕСТИЖЕН УНИВЕРСИТЕТ В САЩ КЪНЕКТИКЪТ	ВИД ЛЕКА СПЛАВ ПРЕДПАЗНО ВЪЖЕ НА КОРАБ	СБОРНИК ПРИКАЗКИ ОТ ЛАМАР
ОТГОВОРНОСТ ЗА ПРИЧИНА НА ЩЕТА ОПЕРА ОТ П. МАСКАНИ	ГЕРОЙ ОТ ТРИМАТА „МУСКЕТАРИ“ ПРЕДЛОЖЕНИЕ ПОКАНА	НАЖЕЖЕНИ СВЕТЕЩИ ГАЗОВЕ НЕМСКИ АСТРОНОМ (1791-1865)	СЛАДКОВОДНА РИБА РАЗНОВИДНОСТ НА ХИМ. ЕЛЕМЕНТ	ХИМИЧЕН ЕЛЕМЕНТ ПОДУТИНА	ГЕРОИНЯ ОТ „ТИЛ УЛЕНШПИГЕЛ“ ГЕРОИНЯ НА А. МОРОА ОТ „КЛИМАТИ“	АНГЛИЙСКА РОК ГРУПА ГОЛЯМ ПЕРИОД ОТ ВРЕМЕ	ЗАПУШАЛКА ВЛАКНА НА ЦАРЕВИЧЕН КОЧАН	НЕСЪЗНАТЕЛНО ДВИЖЕНИЕ НА МУСКУЛИТЕ ФИЛМ НА Л. АНДЕРСЪН	ДОМОУПРАВИТЕЛ
ГОСПОДАР НА АДА (МИТ.) ОПЕРАЦИОННА СИСТЕМА ПРИ КОМПЮТЕРИТЕ	ВЛАКНОДАЙНО РАСТЕНИЕ ОПЕРА ОТ В. БЕЛИНИ	ГЕРОЙ НА ЖУЛ ВЕРН	ШВЕЙЦАРСКИ ДРАМАТУРГ (1840-1910) МОМЪК ЗА ЖЕНЕНЕ	ИНДИВИДУИ ПРИГОЛЕМИ КЪМ ОПР УСЛОВИЯ РЕКА В ГЕРМАНИЯ	ДОЛНИЯТ ОТВОР НА СТОМАХА ГЕРОЙ НА А. АДАМ ОТ „АКО БЯХ ЦАР“	ПЛАНИНСКА СГРАДА ЗА ТУРИСТИ ГРАД В ТАЙЛАНД	ОПЕРА ОТ ДЖУЗЕПЕ ВЕРДИ РЕКА В ЮЖНА АМЕРИКА	ПРЕПИНАТЕЛНИ ЗНАЦИ	УРАНОВА РУДА
СЛАВЯНСКО ХОРО ИСПАНСКИ ФУТБОЛЕН ОТБОР ПЪРВОБИТНО ОРЪЖИЕ	ГЕРОЙ НА ЖУЛ ВЕРН ШУПЛЕСТ ВАРОВИТ КАМЪК	ГЕРОИНЯ НА ПУШКИН ОТ „ЕВГЕНИЙ ОНЕГИН“ ГРАД В БЪЛГАРИЯ	ГРЪЦКО АЛКОХОЛНО ПИТИЕ МОДЕЛ АВТОМОБИЛИ НА „КИА“	ШЕЙНА ТЕГЛЕНА ОТ КУЧЕТА ДИВО ХИЩНО ЖИВОТНО	ПРЕЗИДЕНТ НА ГЕРМАНИЯ (1999-2004) БЪЛГАРСКИ АКТЬОР (1925-1984)	РОМАН ОТ ДЖ. ГРИШАМ ГЕРОИНЯ ОТ ДЕЙВИД „КОПЪР-ФИИЛД“	КОРАЛОВ ОСТРОВ РУСКИ ДРАМАТУРГ И ИСТОРИК (1919-2012)	МУЗИКАЛЕН ИНСТРУМЕНТ СТИХОТВОРЕНИЕ ОТ ХРИСТО СМИРНЕНСКИ	РУСКИ ПОЕТ (1895-1925)
ГОРСКИ БОЗАНИК ЛОВЕН ОБЕКТ ОПЕРА ОТ ЛЕО ДЕЛИБ	ГЕОМЕТРИЧНО ТЯЛО ГЕРОЙ НА ЖУЛ ВЕРН ШУПЛЕСТ ВАРОВИТ КАМЪК	ГЕРОИНЯ НА ПУШКИН ОТ „ЕВГЕНИЙ ОНЕГИН“ ГРАД В БЪЛГАРИЯ	ГРЪЦКО АЛКОХОЛНО ПИТИЕ МОДЕЛ АВТОМОБИЛИ НА „КИА“	ШЕЙНА ТЕГЛЕНА ОТ КУЧЕТА ДИВО ХИЩНО ЖИВОТНО	ПРЕЗИДЕНТ НА ГЕРМАНИЯ (1999-2004) БЪЛГАРСКИ АКТЬОР (1925-1984)	РОМАН ОТ ДЖ. ГРИШАМ ГЕРОИНЯ ОТ ДЕЙВИД „КОПЪР-ФИИЛД“	КОРАЛОВ ОСТРОВ РУСКИ ДРАМАТУРГ И ИСТОРИК (1919-2012)	МУЗИКАЛЕН ИНСТРУМЕНТ СТИХОТВОРЕНИЕ ОТ ХРИСТО СМИРНЕНСКИ	РУСКИ ПОЕТ (1895-1925)
РЕКА В ЮЖНА ФРАНЦИЯ ЗАЧЕРВЯВАНЕ НА КОЖАТА	ЖИТНА КУЛТУРА ДРЕВНОГРЪЦКИ ФИЛОСОФ (341-270 ПР. Н. Е.)	МАЛКОТО НА КОЗА ГЕРОЙ НА СТИВЪН КИНГ ОТ „СИЯНИЕ“	ОСНОВЕН ЛИТЕРАТУРЕН РОД ГРАД ВЪВ ФРАНЦИЯ	РУСКИ НАРОДНИ ЕПИЧЕСКИ ПЕСНИ	ГЕРОЙ НА Р. ХОЛИК ОТ ПРИВЛЕЖЕНИЕТО ОТ „ХРАМА“	РАСТЕНИЕ СЪСЪНКА	ПСЕВДОНИМ, ОБР. ПРИ ЧЕТЕНЕ ОТ ЗАД НАПРЕД		
ИЗПЪЛНИТЕЛ НА ПАНТОМИМА ХВЪРЧАЩО НАСЕКОМО	ОСНОВЕН ЛИТЕРАТУРЕН РОД ГРАД ВЪВ ФРАНЦИЯ	РУСКИ НАРОДНИ ЕПИЧЕСКИ ПЕСНИ	ГЕРОЙ НА Р. ХОЛИК ОТ ПРИВЛЕЖЕНИЕТО ОТ „ХРАМА“	РАСТЕНИЕ СЪСЪНКА	ПСЕВДОНИМ, ОБР. ПРИ ЧЕТЕНЕ ОТ ЗАД НАПРЕД				
ГЕРОИНЯ НА П. ХАДЖИЕВ ОТ „ЛУД ГИДИЯ“ ГРАД В БЪЛГАРИЯ	РУСКИ НАРОДНИ ЕПИЧЕСКИ ПЕСНИ	ГЕРОЙ НА Р. ХОЛИК ОТ ПРИВЛЕЖЕНИЕТО ОТ „ХРАМА“	РАСТЕНИЕ СЪСЪНКА	ПСЕВДОНИМ, ОБР. ПРИ ЧЕТЕНЕ ОТ ЗАД НАПРЕД					
ВИД КИТАЙСКИ КОНОП	РОМАН ОТ КАРЛ МАЙ								

РЕЧНИК: БИГОР, НИВ, РАУ, РИКАТИ

ЕВЕЛИНА ТУМБЕВА

Отговори от минималния брой	Водоравно: "Махалото на Фуко". Адел. "Мареа". Манолов (Емануил). Миза. Потекло. Сан. Сек. "ВИП". Зелe. Далида (Йоланда). Сафари. Карe. "Тамара". Ствол. Мафия. "Единак". Амини. Къс. Злоба. Капла. Абоба. Мисури. Ера. Земел. Самота. Аким. Агин (Александър). Бетон. Верста. Еде. Кил. Акт. Ад. Атар. Иск. Киста. Сватба. Интелект. Пота. Ризон. Арк. Лвов. Барток (Бела). Смола. „Оливети“. Макет. Икар. НАТО. Ап. Лар (Питер ван). Отокар. Бек. Роселини (Роберто). Депутат. Ретуш. Яков. Неру (Джавахарлал). Ебен. Гето. "Апачи". Ахелой. Смог. Самолет. "Вектра". Арно. Ледерин. Мирис. Анаероб. "Ила". Аметист. Ирра. Актиний. Нокти.	Отвесно: "Само за мъже". Динамит. Кумани. Хатерас. Маестро. "Омо". Опар. Барелеф. "АЕГ". Кеклик. Вагнер (Рихард). Леке. Изблик. Акад. Ора (Рита). Воал. Тяло. Никел. Аренас. Ода. Оби. Ликвор. Печалба. Лом. Амеба. Стол. Буриме. Наслада. "Сеат". "Винету". Одит. "Панаири". Маткап. Вака. Алели. Фондан. Имот. Обет. Техеран. Рул. Аксон. Статор. Бети. Кос. Скаут. Авари. Орел. Най. Повест. Правда. Асенов (Драгомир). Кавали (Франческо). Тромпет. Йемен. Чам. Фома. Арабика. Луг. Кито. Дивали. Екстаз. Клише. Трик. Безир. "Нарита". Океан. Турист. Лапили. Амарин. Трико. Асти.
-----------------------------	---	---

Екип с български ръководител откри нова планета

Сумка NASA

земната. Тя се намира в оптимистичната обитаема зона на своята звезда и обикаля червеното джудже за 41,8 дни. На това разстояние GJ 3998 d получава само 20 % повече от слънчевата светлина, достигаща до Земята.

„GJ 3998 d е значително по-малка и по-хладна от Слънцето и това премества обитаемата зона по-близо до звездата“, обяснява Александър Сиурес Маскранео – изследовател в Института по астрофизика на Канарските острови и съавтор на изследването.

Неговият колега и съавтор на изследването Джонал И. Гонсалес Ернандес отбелязва: „Малък че със сигурност се различава от Земята, ако планетата е скалиста, тя може да е в състояние да приеме течна вода на повърхността си. Това едно от основните изисквания за живот!.

Близостта на тази система до Слън-

цето прави GJ 3998 d привлекателен кандидат за характеризиране в атмосферата.

„Би трябвало да е възможно да се провери наличието на атмосфера и да се изследва наличието на кислород с помощта на бъдещия спектроскоп ANDES на Екстремно големия телескоп на ESO (ELT). GJ 3998 d ще бъде добра цел и за бъдещия 50-метров телескоп Exo Life Finder (ELF), ръководен от Института, който ще търси биосигнатури в атмосферите на екзопланетите“, добавя Рафаел Реболо – изследовател в Института и съавтор.

Откритието е част от международната програмата HADES, която цели изследване на планетарни системи около червени джуджета с помощта на телескопа Observatorio Nazionale Galileo (TNG) в обсерваторията Roque de los Muchachos, Ла Палма.

Природата облекчава физическата болка

A man wearing a VR headset stands in a field with a rainbow in the background.

Снимка pexels.com

Кlaus Лам, ръководител на изследванията, добавя: „От групо-текущо проучване знаем, че хората често съобщават, че изпитват по-малко болка, когато са естествена среда. Но основната причина за това остава неясна – досега. Нашето проучване предполага, че мозъкът реагира по-слабо както на физическия източник, така и на интензивността на болката.“

Настоящото проучване предоставя важна информация как природата може да помогне за облекчаване на болката. Според него базираните на природата терапевтични подходи могат да бъдат полезно допълнение към лечението на болката.

Фактът, че този ефект се наблюдава просто чрез гледане на видеоклипове за природата, предполага, че разходката на открито може да не е необходима. Виртуалната природа, като видеоклипове или виртуална реалност, изглежда, също е ефективна. Това отваря широка гама от възможни приложения както в частния, така и в медицинския сектор, предоставяйки на хората прост и достъпен начин за облекчаване на болката.

Изследването е проведено във Виенския университет в сътрудничество с изследователи от университетите в Ексетър и Бирмингем (Великобритания) и Института за човешко развитие „Макс Планк“.

[illegible]

Изданията на „Аз-буки“	Цена за година	Цена за година онлайн
Български език и литература	45 лв.	40 лв.
История	45 лв.	40 лв.
Математика и информатика	45 лв.	40 лв.
Педагогика	99 лв.	89 лв.
Професионално образование	60 лв.	54 лв.
Стратегии на образователната и научната политика	63 лв.	57 лв.
Философия	36 лв.	32 лв.
Обучение по природни науки и върхови технологии	63 лв.	57 лв.
Чуждоезиково обучение	45 лв.	40 лв.
Вестник „Аз-буки“	99 лв.	89 лв.

**Абонирайте се
В РЕДАКЦИЯТА
с отстъпка**

5% от цената –
при **ТРИ**
и повече издания

10% от цената –
при **ПЕТ**
и повече издания

15% от цената –
за **ПЪЛЕН** комплект
от изданията

Контакти: София 1113,
бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5,
тел.: 0700 18466;
azbuki@mon.bg

www.azbuki.bg

Министерство
на образованието и науката

АЗ·БУКИ

Национално издателство
за образование и наука

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА

Българско научно-методическо списание
— година XXI, 2012 — киевски 1

ИСТОРИЯ

Българско научно-методическо списание
— година XXI, 2012 — киевски 1

МАТЕМАТИКА
И ИНФОРМАТИКА

Българско научно-методическо списание
— година XXI, 2012 — киевски 1

ПРЕДУЧИЛИЩНО
НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ
ПЕДАГОГИКА

Българско научно-педагогическо и методическо списание
— година XXI, 2012 — киевски 1

ОБУЧЕНИЕ
ПО ПРИРОДНИ НАУКИ
И ВЪРХОВИ ТЕХНОЛОГИИ

— година XXX, в киевски 1, 2021

ПРОФЕСИОНАЛНО
ОБРАЗОВАНИЕ

Българско научно-методическо списание
— година XXI, 2012 — киевски 1

СТРАТЕГИИ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА
И НАУЧНАТА ПОЛИТИКА

Научно-методическо списание
— година XX, 2012 — киевски 1

ФИЛОСОФИЯ

Българско научно-методическо списание
— година XXI, 2012 — киевски 1

ЧУЖДЕЗИКОВО
ОБУЧЕНИЕ

Научно-методическо списание
— година XXXIX, 2012 — киевски 1

Избрано

от текстовете, публикувани в списанията
на Национално издателство

АЗ·БУКИ

www.azbuki.bg

11

20 – 26 март 2025 г.

Лирическите превъплъщения на времето

Откъс от „Образи на времето във възрожденската поезия“

Доц. д-р Елена Гетова

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Поетическите образи на времето във възрожденската поезия не биха могли да бъдат изчерпателно изследвани в рамките на настоящата публикация. Тук по-скоро се опитваме да дадем представа за някои текстове и конкретни автори, които в поетическите си опити се занимават с проблема за настоящето. Смисълът на настоящето в контекста на философия на историята е частично прецизиран от изследователката Джудит Шлангер. Според нея за научната територия на философия на историята може да се твърди, че: „...нейният обект не е времето, а темпорализацията на смисъла; не е последователността от събития в продължителност; не е многообразието на времето, а е формирането на смисъла и на начина, по който се предава той в своето историческо осъществяване. Следователно става въпрос за знакова продължителност, наситена с много значения. Историческият развой открива своето единство в принцип, който се поражда, конструира и развива във времето, а философия на историята е разказът за ставането на смисъла“ (Schlanger 1999, p. 127).

Когато споменава за „знакова продължителност, наситена с много значения“, Джудит Шлангер приема принципно, че става въпрос за века като темпорален оразмерител. Но тук, в текстовете за наблюдение, векът (времето на XIX век най-общо казано) не се самопредставя като низ от значения, а се включва в сложния многопластов и многосмислов свят на поезията, където съвсем естествено тези значения придобиват по-различна семантика и послания. Тогава, оказва се, представящият се като актуален момент от историческото време всъщност е опосредстван, т.е. вторично модифициран от съзнанието на творещия през Възраждането автор и от неговите представи за собственото му настояще. Но също така конфигурирането на настояще е повлияно и от представите на неговите реални (или въобразени) читатели. В този смисъл, тук ще предложим детайли от една разнообразна, не еднозначна в смислите си картина на поетическите рефлексии за време на българите от епохата на Възраждането, проявени в конкретни лирически опити. В настоящата публикация най-вече ни интересува потенциалът на поетическия текст да представи своето „ставане на смисъла“ в настоящето. То е разбрано като проявление в образи, идеи, символи и препратки към утвърдени културни реалности

Заглавието е на редакцията

www.bel.azbuki.bg

*Списанието се реферира
и индексира в Web of Science*

Главен редактор

Проф. д.п.н. Галя Христозова
E-mail: hristozova@bfu.bg

Редактор

Д-р Мая Падешка
0889 22 04 12

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: bel@azbuki.bg

**Съдържание
на сп. „Български език
и литература“,
кн. 5/2024:**

LINGUISTICS

Предпочитанията към конкуриращи се темпорални форми в подчинени изречения в съвременния български език. Анализ на данни от анкетно допитване / *Красимира Алексова, Данка Апостолова, Яна Сивилова, Ласка Ласкова, Михела Москова, Диана Андрова*

Хиперфункции на възрожденския текст. Към въпроса за началата на новобългарския книжовен език / Владислав Миланов

Опозицията свое – чуждо в говора на българите католици от Белене в лексикални примери / Магдалена Абаджиева

LITERATURE / ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ

Подир сянката на Дебелянов
Образи на времето във възрожденската поезия / Елена Гетова

Социализация и ресоциализация на „дивите“ деца (върху примери от фолклорни и литературни произведения) / Даниел Полихронов

МЕТОДИКА

Върху възможностите на поезията, превърнала се в музика. Опити с автори, част от програмата за задължителна и за профилирана подготовка / Ирена Димова-Генчева

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА В НАЧАЛНОТО УЧИЛИЩЕ

Възприемането и осмислянето на художествен текст в начален етап на основната степен на образованието в контекста на използването на междупредметни връзки (през погледа на преподавателя) / Десислава Кръстева

ЛИЧНОСТИ И СЪБИТИЯ В ОБРАЗОВАНИЕТО И В НАУКАТА

Неюбилейно за юбилея на Румяна Дамянова / Андриана Спасова

РЕЦЕНЗИИ И ИНФОРМАЦИЯ

Диалектът като писмен текст, или за една текстова феноменология на българските диалекти / Мая Горчева

(като например старогръцката митология, праславянската митология и Библията). В книгата си, посветена и на представите за време в българския език, Мирослава Вътова например достига до важни изводи за категорията време, които насърчават и настоящите наблюдения върху възрожденската поезия и нейния метафоричен език: „категорията време е изградена в българското съзнание метафорично на базата на четири основни онтологични метафори: времето е субстанция, времето е вместилище, времето е обект и времето е сила“ (Vatova 2012, p. 292). Настоящите ни наблюдения залагат именно на тази способност на езика да работи с метафорични конструкции, категоризиращи времето.

А. Временното време, времето като дете, динамично променящото се време

Трудно ще могат да се изброят множеството поетически опити, които тематизират отлитащото „временно“ време, както го определят в стиховете си някои възрожденски поети. Тук ще разгледаме няколко примера, които са сходни като образен свят и като послания, но предлагат различни като резултатност (като лексикално богатство и философски препратки например) поетически рефлексии. Първият пример е от Неофит Бозвели. Няма да навлизаме в особеностите на неговия поетически свят и език, а ще се концентрираме върху философската концепция за време и неговите метафорични превъплъщения в едно твърде популярно негово стихотворение:

„Ти добре знаеш, чи тоя свят е кат цвете!
Варти ся и играе като малко дете...
Кат колело! Скоро ся варти, обреща!
Внезапно горнее доле и долнее горе завраща!
Всякий по мнению от него ся захваща...
И то различно по делом всякому заплаща!
Человеците мудруват, стояще прави!
Зортат ся и гледат кат' горски плахи крави!
О, счастья по случаю, временное время!
Внезапопременяемое, несносное бремя!...“

(Неофит Бозвели. Ръкопис. Открити са в писма от Неофит Бозвели. Писани са в периода от началото на 30-те години до 1848 година. Цит. по: „Българска възрожденска поезия. Антология. Подбор, редакция и уводна студия: проф. Кирил Топалов“. София: Академия за балканска цивилизация. 2012, с. 91) (Bulgarian Revival-period poetry 2012, p. 91).

Очевидно препратките към библейско-християнска образност за превъплъщение на времето като динамичен неуловим кръговрат тук намират своето ясно послание. Универсумът, светът (т.е. движението на човека във времето) е цвете, невинно дете. Факт, който на езиково равнище се потвърждава и от следната констатация на М. Вътова:

„Персонифицираният модел на времето ни се представи като съставен от два субмодела, изградени на базата на метафорите: времето е жив организъм и времето е духовно същество. Времето като жив организъм, от своя страна, се очерта като изграден на базата на метафорите: времето е растение и времето е човек“ (Vatova 2012, p. 294). Времето, неговата променливост и непостоянство често се визуализират и чрез образа на колелото на живота. Няма

как да не разпознаем в цитата от Бозвели, разбира се, извечното религиозно осъзнаване на живота и неговата продължителност във времето като бреме, като неспособна (т.е. непоносима) и непосилна за човека тежест. И да достигнем до постигнатото от поета заключение за променливостта и непостоянството на паденията и възходите на човека във времето. Присъщото за лексиката на Бозвели словотворчество чрез напластяване на смисли откриваме в епитета „внезапопроменяемое“, обвързан с бреме, но би могъл да се артикулира и като характеристика за времето. Любопитно е, че реторическата фигура, която откриваме в стиховете от Неофит Бозвели, базирана отчасти на тавтология – „временное время“, е използвана с леки промени като мото в стихотворението „Злощастна България“, чийто автор е неизвестен. За текста се предполага, че е подражание на творба от Неофит Бозвели и това става ясно от самото съдържание на лирическия опит, където могат да се разпознаят стилистически фигури, присъщи на перото на просветителя бунтар:

„Злощастна България

Ах, временнаго време,
несноснаго бреме!

Кой да призове пророка Еремия
Да оплачи горка Болгария!
Чи е останала совсем в темнота,
Ни познава от кого й пакоста.“

Препратката към образите на времето в мотото обаче не е единствената тематична територия за рефлексии върху настоящето. В цитирания текст се появява и поетическа категоризация на настоящето чрез квалификация на века:

„О, луча златозарнейшего света:

Огрей, блясни и разпрасни мрачнаго навета! [навет = лъжливо обвинение] (Ilchev 1974, p. 276).

Да знай всяки да си дава ответа

На тогози святозлатаго века.“

(Анонимно. Според бележките към публикацията на текста стихотворението е открито в ръкописен сборник от Михаил Попович. Няма информация за годината на създаването. Цит. по: „Българска възрожденска поезия. Антология“. 2012, с. 57 – 58). (Bulgarian Revival-period poetry 2012, pp. 57 – 58).

Периодът на създаване на стихотворението на Неофит Бозвели (края на 30-те години на XIX век до 1848 г.), представящо движението във времето като цвете, като дете и като колелото на живота, не е много отдалечен от момента на публикуване на друго стихотворение, позоваващо се на един от тези образи. Това поетическо творение е от Петко Славейков. През 1853 година в „Цариградски вестник“ е отпечатано неговото стихотворение „Китка“.

„Китка

Смесна китка, росно цвете
в пролет да се хубавей,
времето е също дете,
днес въздиша, часки пей.
Сичкото се разпорежда,
нищо, нищо тук не трай
и целебната надежда
на бедите врича край.“

(Петко Славейков. Китка. // Цариградски вестник. 1853, г. III, № 124. Цит. по: Петко Р. Славейков. Съчинения в осем тома. Том първи. Стихотворения. София: Български писател. 1978, с. 53). (Slaveykov 1978, p. 53).

В посочените примери, ако се опитаме да генерализираме наблюденията си, попадаме на предсказуеми, лесно разпознаваеми и познати на масовото съзнание образи асоциации, които представят поетически образи на протичащото време. Извикани от богатия ресурс от възможни сравнения на времето с определени обекти, проследените цитати разчитат най-вече на познатостта и популярността сред възрожденския читател. Тези примери не споделят дълбоко личностно вчувстване/вживяване във времето, не търсят диалог с него и не го преживяват и артикулират като индивидуално преживяване. Споменатите ранни поетически рефлексии за времето показват по-скоро едно първично, неперсоналистично отношение към времето. Възможностите, на които по-късните поетически опити ще разчитат, показват търсенето на други тематични и експресивни ресурси на езика, чрез които възрожденският поет да оловеси своето настояще.

Б. Времето – метафорични иновации и визуализации

Към тази тематична зона бихме могли да причислим някои от най-въздействащите поетически видения на възрожденските творци. В този смисъл важен пример е сътвореното от Найдено Геров. Известно е, че неговата лирика се запазва в ръкопис и следователно по-скоро се среща с пример на неосъществен действителен контакт с четящата възрожденска публика, но въпреки това поетическата иновация в сътвореното от Геров е въздействаща.

„В един горещий летен ден
От труд и горест уморен,
Излязох от задушен град
Да тръсна, та да найда хлад.

...

Край Черно море на скала
Куруба стара и гнила,
Далече клони разпростряла,
Стои от мъх станала бяла.
И тоя изпаднал голям
От времето свидетел ням
Си безпрестанно клати шума,
Като да казва тайна дума
За преминали времена...“

(Найден Геров. В един горещий летен ден. Из Архива на Найден Геров. НБ „Св. св. Кирил и Методий“. Цит. по: „Българска възрожденска поезия. Антология“. 2012, с.103). (Bulgarian Revival-period poetry 2012, p. 103).

Интересът ни към този поетически образ на времето – старата, изгнила коруба (в смисъл на „шуплесто дърво, хралопнато, с хралупа“, според определенията на Найден-Геровия речник (Gerov 1975 – 1978, vol. II, p. 410), е продиктуван от възможностите на поетическото въображение да визуализира рефлексите за времето. В поетическия откъс от Геров протичащото време се асоциира със старото, грохнало, побеляло от времето дърво, което е ням свидетел на „последователността от събития в продължителност“ (Schlanger 1999, p. 127), но оксиморонно притежава способност да разказва тайни думи за миналото. Паметта и нейното поетическо „ословесяване“ често се асоциират с немите свидетели на събитията и са оставени в зоната на „тайната дума за преминалите времена“. В настоящия пример търсим по-скоро образ на диалога с времето – наличието на свидетел (макар и по природа безсловесен) на случилото се в минало време, който образно ще разказва, ще успее да влезе в диалог с лирически субект и ще го привлече като свой доверен слушател. За Найден Геров поетическото изговаряне на времето е зона, предполагаща множество тематични интерпретации и твърде голямо богатство от смислови напластявания. Затова и тук продължаваме да се позоваваме на примери от неговия художествен свят.

„Къде утече време злато,
Кога бях просто аз дете,
Та грижа мен не бе позната
И весело ми бе всъде.

Кога не бях познал аз тъга,
Не бях усетил тягоба
И всичкий ми живот бе дълга
И едностайна веселба!“ [едностайна=непрестанна] (Gerov 1975-1978 vol. II, p. 6).

(Найден Геров. Къде утече, време злато. Из Архива на Найден Геров. НБ „Св. св. Кирил и Методий“. Цит. по: „Българска възрожденска поезия. Антология“. 2012, с.124). (Bulgarian Revival-period poetry 2012, p. 142).

За съпоставка е редно да предложим съответстващата на тази метафорична представа за времето като злато подобна вариация, откриваща се в четиристишието от Петко Славейков.

„Времето
Времето е чисто злато,
можеш да си набереш,
но помни, че е крилато,
хвърка, бяга, щом се спреш.“

(Петко Р. Славейков. Времето. // Дребни стихотворения, 1888, с. 3. Цит. по: Петко Р. Славейков. Съчинения в осем тома. Том първи. Стихотворения. София: Български писател. 1978, с. 259). (Slaveykov 1978, p. 259).

В действителност едва ли можем да наречем откритие посочената поетическа фигура – сравнението на времето със злато („Времето е пари“ е една от много популярните крилати фрази, откриваща се в европейската култура и езици. (Vatova 2012, p. 293)). В случая е по-важно да отбележим, че времето като поетическа рефлексия попада в зоната на наследените от европейската култура метафорични фигури, но паралелно с това си послание то носи във възрожденската поезия и други значения. От цитираните примери (а те не са единствени) става ясно, че значимостта на настоящето е в неговата динамика, променливост и неуловимост. И този вид дидактично семантично напластяване допринася за много по-дълбокото поетическо осъзнаване на времето от това то да е свързано само с конкретиката на богатството в прекия смисъл на думата. Друг семантичен пласт предлага Найден-Герова поетическа рефлексия върху проблема за времето и човешката външност. Защото протичащото време се асоциира и с възрастовите характеристики на човека, с промените, настъпващи в човешкото тяло, и със следите на възрастта, оставени върху човешкото лице.

„Б***

30 септ. 1850 г.

Видяла си се на високо
Поставена ти от честта
И отсъде ти е широко,
Та ся навдигаш през света.

И истина си ти честита;
Ти имаш хубост, доброта;
Ти имаш нешто особито,
За да омаюваш света.

Но да не сякаш, че до века
Щеш имаш в своя власт света.
Годините връвят полека
И ти уносят хубостта.“

(Наиден Геров. Б*** . Из Архива на Найден Геров. НБ „Св. св. Кирил и Методий“.
Цит. по: „Българска възрожденска поезия. Антология“. 2012, с.125). (Bulgarian Revival-period poetry 2012, p. 125).

Пълния текст четете в „Български език и литература“, кн. 5, 2024 г.

Пътеписите разказват

*Откъс от „Античните паметници по трасето на
Диагоналния път в западните пътеписи от XVI век“*

Доц. д-р Иван Вълчев

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Значението на чуждата пътеписна литература за историята и културата на Балканите от времето на Османската власт е оценено още през XIX в. Акцентът в изследванията е поставен на информацията за историческото и икономическото развитие, за бита на населението и за националноосвободителните борби, но винаги са отбелязвани и данните за археологическите паметници, привлекли вниманието на не един западен пътешественик. Сведенията за древности в пътеписите от XV в. бяха наскоро анализирани от Ивайла Попова. В този ранен период обаче информацията е предимно за района на Истрия и Константинопол, докато вътрешността на Балканите остава слабо позната (Ророва 2018, pp. 90 – 107).

Целта на настоящата статия е да разгледа пътеписните сведения от XVI в. и съдържащата се в тях информация за антични паметници по трасето на Диагоналния път от Белград до Константинопол. В българската историография терминът „пътепис“ се е наложил за обозначаване на много широк кръг писмени източници – не само на същински пътеписи, но и на пътни дневници, писма, доклади, отчети за пътувания и други. В контекста на настоящото проучване обаче употребата на „пътепис“ има своето основание, защото в немалка част от произведения е виден интересът към Античността, тъй характерен за същинските пътеписи от следващите столетия, и най-вече от времето на така популярния сред западния елит Grand Tour. Същото важи и за думата „пътешественик“ – в случая трябва да се абстрахираме от идеята за лица, пътуващи за удоволствие или от любознателност, защото такива са били малцина от преминалите по Диагоналния път през XVI в.

В изследването са използвани само публикувани източници. Част от тях са обнародвани още приживе на авторите, били са специално подготвени за отпечатване, редактирани и често допълвани със сведения на антични автори и съвременници с цел да представят твореца като образован и начетен човек. Нерядко се наблюдават заимствания и дори преписване на цели пасажии от по-ранни произведения. Повечето от тези старопечатни книги са дигитализирани и достъпни в интернет, което значително улесни използването им. Друга част от

Заглавието е на редакцията

www.history.azbuki.bg

*Списанието се реферира
и индексира в Web of Science*

Главен редактор
Чл.-кор. проф. д.и.н. Иван Русев
E-mail: ivroussev@ue-varna.bg

Редактор
Д-р Албена Симова
0889 88 21 83
Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71
E-mail: history@azbuki.bg

**Съдържание
на сп. „История“,
кн. 5/2024**

ПОГЛЕД НАД БАЛКАНИТЕ
Щрихи към бизнес историята на Българското възраждане: предприемаческата активност на Атанас Симов през 70-те години на XIX в. / *Ивайло Найденов*

ОТ ДРЕВНОСТТА ДО ДНЕС
Античните паметници по трасето на Диагоналния път в западните пътеписи от XVI век / *Иван Вълчев*

ЦИВИЛИЗАЦИОННИ ГРАНИЦИ

Сенчестата страна на полуцивилизования човек: бележки из архива на холандския философ на историята Йохан Хьойзинха / *Ася Сократова-Кяйчева*

Участието на Борис Цонев в състезанията по изкуствата в Берлин 1936 г. – принос към олимпийската история на България / *Емилия Витанова, Александър Енков*

ДОКУМЕНТАЛНО БОГАТСТВО

Поглед към издателската дейност на Аграрния университет – Пловдив [A Look at the Publishing Activity of Agricultural University – Plovdiv] / *Петя Н. Георгиева / Petya N. Georgieva*

РЕЦЕНЗИИ И АНОТАЦИИ

Значимо изследване върху историческата социология на българския комунизъм: бившите хора на концлагерна България / *Михаил Груев*

ХРОНИКА

Под знака на българо-хърватските диалози / *Антоанета Балчева*

„пътеписите“ са публикувани векове след написването им. Някои носят белезите на записки, водени по време на самото пътуване. Такъв например е дневникът на Ханс Дерншвам, в който авторът е оставял празно място, за да впише впоследствие дадена информация, име, размери на сграда или съоръжение. При работата с тази група изворов материал съм използвал само научните публикации, но не съм консултирал ръкописите, съхранявани в различни архиви и библиотеки в Европа. Единствено описанието на пътуването на хабсбургския пратеник Карел Рим от 1571 г. познавам по българския превод на пътеписа, направен от Михаил Йонов (Yonov 1977), без да разполагам с оригиналния фламандски текст.

В предходните векове западните поклонници и дипломати предпочитат морския път до Константинопол или Светите земи, но от самия край на XV в., и най-вече през шестнадесетото столетие все повече пътешественици преминават по трасето на Диагоналния път. С началото на Хабсбургско-османския конфликт, и най-вече след първата обсада на Виена от 1529 г. австрийските владетели изпращат редовно дипломатически мисии до Високата порта. Често в тези мисии са включени лица с изявени хуманистични интереси и познания, които обръщат внимание на античните паметници в земите, през които преминава мисията, и оставят немалко сведения за тях. За XVI в. трябва да бъдат отбелязани имената на Антун Вранчич, Ожие Бусбек и Ханс Дерншвам. В този период трасето на Диагоналния път е използвано и от пратениците на Венеция, които пътуват с кораб до някое пристанище на брега на Адриатическо море, от там поемат към османската столица по суша през вътрешността на Балканите и излизат на стария римски път в района на Ниш или Пазарджик (Danova 1991, р. 19). Сходен маршрут, макар и по-рядко, използват и френските посланици и пратеници до султана.

Пътеписните извори включват информация предимно за самия път и за местата, през които са минали пратениците, но много често в тях откриваме и данни за древни руини и паметници. Наличието на подобни сведения е резултат най-вече от интересите на лицата, съставили пътеписа. Нерядко те са хора с хуманистично образование, познават античната литература и имат предварителна представа за античната география на земите, през които преминават. Последната е набавяна най-вече от станалата изключително популярна в периода География на Клавдий Птолемей. На него, както и на доброто познаване на Страбон, Плиний Стари, Вергилий, Овидий, Апиан и други древни автори (Danova 2020, pp. 40 – 53) се дължи изобилстването на пътеписите с древни топоними и хидроними, с опити да бъдат идентифицирани споменатите в изворите селища, планини, реки и т.н.

Освен личния интерес друг фактор, който оказва влияние върху споделената в пътеписите информация, е времето. Дипломатическите мисии пре-

минават сравнително бързо по Диагоналния път, като обичайно отседат в селищата само за пренощуване и по-рядко имат ден или два за почивка (Danova 1991, p. 19). Така например първата делегация на Антун Вранчич от 1553 г., с която пътува и Ханс Дерншвам, остава един ден в Ниш. И двамата, може би независимо един от друг, използват това време, за да издирят и преписват няколко латински надписа (Verantius 1774, pp. xxii – xxiv; Dernschwam 2014, pp. 10 – 13). Освен времето непреодолим фактор се оказва и постоянната подозрителност на мюсюлманите, които не гледат с добро око на опитите да бъдат разчетени древни надписи или да бъдат скицирани руините на антични сгради. За подобни трудности споменават Бонсиньоре Бонсиньори (Borsook 1973, p. 160, note 89) и Ханс Дерншвам (Dernschwam 2014, pp. 42, 101).

Не на последно по важност място, трябва да отбележа възможността (или липсата на такава) за комуникация с местното население, от което пътешествениците научават народни легенди и получават сведения за руини и паметници. Сравнително рядко обаче авторите отбелязват източниците си на информация. Малцина са тези, общували с местните директно без нуждата от преводач. Сред тези изключения е хърватинът Антун Вранчич, получил сведения от хората, в чиито домове пренощувал по време на пътуването си. За надгробния характер на могилиите в Пловдивско Ожие Бусбек се осведомява от „турците“ (Busbecq 1633, p. 46). Французинът Лескалопиес научава от някакъв дубровничанин, живеещ в Пловдив, че битката между Брут и Касий и Марк Антоний и Октавиан Август се е състояла край града (Tsvetkova 1968, p. 254). Отново дубровничанин, този път пребиваващ в София, разказва на Соломон Швайгер, че турците разкопали една могила, в която открили човешки череп (Schweigger 1608, pp. 44 – 45). Волф Андреас фон Щайнах е чул легендите за съпротивата на Крали Марко и Новак Дебели в прохода Траянови врата от бея на Пеща, който е придружавал хабсбургското пратеничество през 1583 г. (Steinach 1881, 210). Якоб Фюрер фон Хаймендорф отбелязва, че „гърците“, които живеят в Пловдив, са ги развели из града и са им показали старините (Haimendorff 1646, p. 372). Повтарянето на едни и същи сведения за продължителен период предполага битуването на конкретни митове сред местното население. Така например споделяната от Вранчич легенда за изграждането на църквата „Св. София“ в София, разказана с известни разлики и от някои по-късни пътешественици, вероятно възниква и се разпространява сред мюсюлманите в града, от които е предадена на чужденците (Rusev 2021, pp. 200 – 204).

Сведенията на западните пътешественици за античните паметници по трасето на Диагоналния път могат да бъдат обособени в няколко групи. На първо място, това е самият път. Запазена каменна настилка е документирана на няколко места около Ниш, и най-вече между Ниш и София, както и по пътя от София за прохода Траянови врата. Още през XV в. изграждането на този път е свързано с името на император Траян – пръв за това съобщава Антонио Бонфини в своето описание на похода на Владислав Варненчик от 1443 г. (Bonfinis 1771, p. 459). Първите следи от пътната настилка Антун Вранчич вижда при село Ражан, днес в Сърбия, а след това и край Ниш. От своя домакин в Ражан хабсбургският пратеник научава, че пътят е наричан от местните хора Траянов път, който започва от Белград и стига чак до Истанбул. Вранчич се учудва на запазения спомен, но след лично внимателно оглеждане на останките от пътя стига до заключението, че той наистина е римско дело (Verantius 1774, pp. xxi – xxii). Пътуващият с Вранчич Ханс Дерншвам също на няколко пъти споменава пътя и изрично го свързва с римляните, макар името Траянов път да остава непознато за него (Dernschwam 2014, pp. 13, 19). За Траянов път говорят Хаймендорф (Haimendorff 1646, p. 371) и авторите на два анонимни пътеписа, съответно от 1571 и 1572 г. (Omichius 1582, s.p., 23 май; Yonov 1977, p. 240).

Втората група сведения се отнасят до запазените древни руини в селищата, през които пътешествениците преминават. За Белград например подобна информация, като цяло, липсва, което е лесно обяснимо с важността на дунавската крепост и с акцента на съвременното състояние на селището, и най-вече на фортификацията му. Някои пътешественици правят опит да го идентифицират с античния Таурунум (Schweigger 1608, p. 36; Steinach 1881, p. 207), който обаче трябва да се търси под близкия Земун на другия бряг на река Сава. Съмнения изказва само Маркантонио Пигафета, който с право отбелязва, че Таурунум е в Долна Панония, докато Белград е в Горна Мизия. Същият автор, доколкото ми е известно, е единственият, който споменава името Сингидунум, но без да го обвързва категорично с Белград (Pigafetta 1585, pp. 21 – 22). Укрепленията на Смедерево също предизвикват интерес, а селището обичайно е определяно като древния Трикорниум (Pigafetta 1585, p. 22; Verantius 1774, pp. xvi – xvii; Dernschwam 2014, p. 6). Навлизайки във вътрешността на Балканите, пътешествениците почти не споменават антични паметници чак до Ниш. Сведенията за самия град Ниш се изчерпват най-вече с информация за разрушените му крепостни стени (Pigafetta 1585, p. 127; Gerlach 1674, p. 524; Besolt 1595, p. 526; Verantius 1774, p.

xxii) и за споменатите по-горе латиноезични надписи. Единствен анонимният автор, описал пътуването на Карел Рим през 1571 г., споменава за скулптури, както и за римски надгробни плочи от олово (Yonov 1977, p. 240).

Отъждествяването на София с античната Сердика все още не е факт през XVI в. Антун Вранчич, следван от пътувалия с него Маркантонио Пигафета и автора на анонимния пътепис от 1572 г., предполагат, че това е античната Улпиана (Omichius 1582, s.p., 24 май; Pigafetta 1585, p. 123, Verantius 1774, p. xxxi). Грешката на Вранчич се дължи на това, че той поставя границата между Горна Мизия и Тракия в района на прохода Траянови врата. София обичайно е описвана като град без крепостни стени. Още Берtrandон дьо ла Брокиер пише, че стените на града са напълно разрушени към 1433 г. (Broquière 1892, p. 201). Руините на градските стени споменават Вранчич и анонимният пътепис от 1572 г. Авторът на последния дори изрично отбелязва, че стените са строени от император Траян (Omichius 1582, s.p., 24 май; Verantius 1774, pp. xxxi). Малко по-конкретни данни дава анонимният автор на пътеписа от 1571 г.: той посочва, че останки от крепостните стени, градени от Траян, се виждат при влизане в София, където е турското гробище на града. Същият пътеписец отбелязва и руини на каменен Траянов мост в предградие на София (Yonov 1977, pp. 241 – 242). Пътувалият 20 години преди Вранчич Бенедеро Рамберти обаче изрично отбелязва, че „над земята не се виждат никакви следи от крепостни стени“ (Ramberti 2016, pp. 78, 137). Стени не споменават и останалите пътешественици от XVI в. и по-късно.

В почти всички пътеписи е отделено внимание на базиликата „Света София“. Немалко автори посочват, че името на града идва от названието на този храм (Gassot 1550, f. 7v; Pigafetta 1585, p. 123; Verantius 1774, p. xxxi; Лескалопие: Tsvetkova 1968, p. 253; Ramberti 2016, p. 78). За състоянието на сградата има различни сведения: някои изрично отбелязват, че църквата е превърната в джамия, други – в склад за оръжие, а повечето са единодушни, че тя се руши и дори умишлено разрушавана с цел използването на строителния материал за градеж на джамии (Omichius 1582, s.p., 24 май; Schepper 1857, p. 194; анонимен пътепис от 1571 г.: Yonov 1977, p. 241; Dernschwam 2014, pp. 18, 262). Тези, на пръв поглед, противоречиви сведения всъщност отразяват историята на паметника през XVI в., вероятно пострадал от земетресение и впоследствие възстановен от Сиявуш паша (Gradeva 2016, pp. 174 – 182). Антун Вранчич предава и кратка легенда, научена от местните хора. Според нея базиликата е построена от съпругата на гръцки, т.е. византийски, император, изградил храма „Св. София“ в Константинопол (Verantius 1774, p. xxxi). Единствен Стефан Герлах споменава за една висока кръгла кула, която в миналото била църква, но по негово време е използвана за джамия (Gerlach 1674, p. 521). Още К. Иречек с основание посочва, че в случая става въпрос за ротондата „Св. Георги“, тогава „Гюлджами“ (Irechek 1884, p. 119, bel. 1). За други старини в София пише само Вранчич, който видял там и няколко римски монети (Verantius 1774, p. xxxi). Пътувалият с него Дерншвам обаче отбелязва, че старини в София няма (Dernschwam 2014, p. 18).

На най-голямо внимание от страна на чуждите пътешественици се радва Пловдив. Всички преминали по трасето на Диагоналния път отбелязват топографията на града с извисяващите се сред равнината хълмове. Интерес представлява и името на селището. Почти всички са единодушни, че градът е наречен на македонския цар Филип II, бащата на Александър Велики (Gassot 1550, f. 7r; Pigafetta 1585, p. 121; Verantius 1774, pp. xxxvii – xxxviii; Steinach 1881, p. 211; Tsvetkova 1968, p. 253; Chesneau 1887, p. 13; Ramberti 2016, p. 79). В немалко пътеписи е отбелязано, че римляните наричали града Тримонциум (Pigafetta 1585, p. 121; Schweigger 1608, p. 47; Verantius 1774, p. xxxviii). Връзката с Филип II води и до легендата, че самият Александър Велики е роден във Филипопол (Pigafetta 1585, p. 122; Steinach 1881, p. 211), а на пътешествениците са показвани руините на царските дворци (Haimendorff 1646, p. 372; Steinach 1881, p. 211; Dernschwam 2014, p. 22), останки от гробници (Schweigger 1608, p. 47; Gerlach 1674, pp. 516 – 517) и дори изсечено в скалите място, където са сядали царете Филип и Александър (Gerlach 1674, p. 516). Явно сред местните жители са съществували подобни предания, които са разказвани на чуждите пътешественици.

В действителност едва ли можем да наречем откритие посочената поетическа фигура – сравнението на времето със злато („Времето е пари“ е една от много популярните крилати фрази, откриваща се в европейската култура и езици. (Vatova 2012, p. 293)). В случая е по-важно да отбележим, че времето като поетическа рефлексия попада в зоната на наследените от европейската култура метафорични фигури, но паралелно с това си послание то носи във възрожденската поезия и други значения. От цитираните примери (а те не са единствени) става ясно, че значимостта на настоящето е в неговата динамика, променливост и неуловимост. И този вид дидактично семантично напластяване допринася за много по-дълбокото поетическо осъзнаване на времето от това то да е свързано само с конкретиката на богатството в прекия смисъл на думата. Друг семантичен пласт предлага Найден-Герова поетическа рефлексия върху проблема за времето и човешката външност. Защото протичащото време се асоциира и с възрастовите характеристики на човека, с промените, настъпващи в човешкото тяло, и със следите на възрастта, оставени върху човешкото лице.

„Б***

30 септ. 1850 г.

Видяла си се на високо
Поставена ти от честта
И отсъде ти е широко,
Та ся навдигаш през света.

И истина си ти честита;
Ти имаш хубост, доброта;
Ти имаш нешто особито,
За да омаюваш света.

Но да не сякаш, че до века
Щеш имаш в своя власт света.
Годините връвят полека
И ти уносят хубостта.“

(Наиден Геров. Б*** . Из Архива на Найден Геров. НБ „Св. св. Кирил и Методий“.
Цит. по: „Българска възрожденска поезия. Антология“. 2012, с.125). (Bulgarian Revival-period poetry 2012, p. 125).

Пълния текст четете в „Български език и литература“, кн. 5, 2024 г.

Избрано

Бусбек и Дерншвам, не са имали възможност за по-задълбочени наблюдения. Те обаче са използвали всеки удобен случай, всеки малко по-дълъг престой, за да обогатят познанията за Древността. Добър пример е споменатото издирване на латиноезични надписи по време на краткия едномесечен престой в Ниш. Образованите чужденци като Рамберти и Вранчич насочват усилията си към идентифициране на споменатите в античната литература топоними, ороними и хидроними. За Рамберти дори Пенка Данова предполага, че е имал със себе си по време на пътуването екземпляр от Географията на Клавдий Птолемей и някоя от изготвените към нея съвременни карти (Danova 2020, p. 44).

Пълния текст четете в „История“, кн. 5, 2024 г.

Контекстните задачи насърчават критичното мислене

Откъс от „Използване на задачи в контекст по темата „Природни източници на въглеродороди“ за насърчаване на критичното мислене на учениците“

Весела Павлова

Александрия Генджова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Увод

Критичното мислене се счита за жизненоважно умение през XXI век (Utami et al. 2017; Li et al. 2024). Способността за критично мислене позволява на учениците да постигат академичен успех, да решават проблеми от реалния живот и да функционират ефективно в съвременния свят. Тя е не само от съществено значение за тяхната социална адаптация, но също така подобрява цялостното качество на тяхното образование (Facione 1990; Duerden et al. 2012; Utami et al. 2017; Zlatkin-Troitschanskaia et al. 2019; Braun et al. 2020; Reynders et al. 2020). Поради това все повече страни по света отдават специално внимание на развитието на способности за критично мислене на всички нива на образование (Li et al. 2024). Въпреки това много учаци не развиват критичното си мислене на задоволително ниво и това е проблем за образованието и обществото, като цяло (Braun et al. 2020). Редица автори коментират, че има много теории за критичното мислене, но липсват достатъчно работещи стратегии за развитието му в училище.

Настоящата работа си поставя две цели. Първата е да се опита да очертае рамка за създаване на контекстно базирани задачи по химия с фокус към критичното мислене. Втората е, да се провери дали проектираните задачи са ефективно средство за насърчаване на критичното мислене на учениците при прилагането им в обучението по химия в IX клас.

Преглед на литературата Критично мислене

Сред научната общност няма единно мнение относно дефиниране на понятието критично мислене.

Заглавието е на редакцията

Списание е представено
в MIAR; CEEOL; EBSCOhost;
Google Scholar; РИНЦ

Главен редактор

Проф. д-р Боян Кулов
E-mail: bkoulov@gmail.com

Редактор

Д-р Савина Кирилова
0884945202
Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71
E-mail: science@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Обучение по природни науки и върхови технологии“, кн. 5 – 6/2024:

ОБРАЗОВАНИЕ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Езикова компетентност и компетентност на учениците за здравословен начин на живот – пилотно диагностично изследване в първи гимназиален етап / Надежда Райчева, Виолета Вълчева-Славчева /

Проучване на педагогическото мнение по отношение на екологичното образование в извънкласна и извънучилищна среда / *Милка Асенова*

Тестов инструментариум за диагностика на графичните знания и умения на учениците в обучението по химия / *Антоанета Ангелачева*

ЕФЕКТИВНОСТ НА ОБУЧЕНИЕТО

Използване на задачи в контекст по темата „Природни източници на въглеродороди“ за насърчаване на критичното мислене на учениците / *Весела Павлова, Александрия Генджова*

ОТ ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИТЕ ЛАБОРАТОРИИ

A Study on How Permeability Heterogeneity Influences Initial Water Cut in Undersaturated Oil Formations / *Sudad H. Al-Obaidi, Meil Hofmann, Ivan P. Kamensky*

ДОБРИ ПРАКТИКИ В КЛАСНАТА СТАЯ

Добри практики в обучението по природна география / *Георги Марков*

НАУКА И ОБЩЕСТВО

Птиците в средновековното българско изкуство / *Златозар Боев*

ИСТОРИЯ И ФИЛОСОФИЯ НА НАУКАТА

Scientists in Agriculture: 100 Years since the Birth of Dr. Johanna Döbereiner / *Georgi Kostov*

Изгубените лекарства: Марин Жечев – живот и творчество / *Даниела Начева*

Според Yu & Zin (2023), от философска гледна точка, критичното мислене се разглежда като способност за оспорване на предположение, оценка на аргумент и съответна информация, за правене на правилни заключения, а от психологическа – като широк набор от мисловни умения, включително решаване на проблеми, вземане на решения и тестване на хипотези. То често се описва като когнитивен процес от висок порядък, който се фокусира върху способността на индивида да разбере проблем и да измисли разумни решения за него (Ennis 2018). За Hitchcock (2024) определението на критичното мислене е оспорвано, но конкуриращите се определения могат да се разбират като различни концепции на едно и също основно понятие: внимателно мислене, насочено към цел. Концепциите се различават по отношение на обхвата на такова мислене, вида на целта, критериите и нормите за внимателно мислене и компонентите на мисленето, върху които се фокусират. Според влиятелното определение дадено в т.нар. „Делфи доклад“ критичното мислене е: целенасочена саморегулирана преценка, която води до тълкуване, анализ, оценка и заключение, както и дава обяснение по отношение на това дали има доказателства, че конкретно решение е подходящо, и дали правилно се отчитат доказателствени, концептуални, методологични, референтни и контекстуални аспекти на тази оценка. Нелинеен и цикличен процес, който позволява хората да вземат решения в какво да вярват и какво да правят в даден контекст (Facione 1990; 2011). Значителни противоречия се срещат и при определяне на уменията за критично мислене. Например те са: метакомпонент, изпълнение и придобиване на знания (Sternberg 1986); метакогнитивни, метастратегически и епистемични (Kuhn 1999). Изследователският консенсус, постигнат в проекта „Делфи“ определя 6 когнитивни умения като индикатори на критично мислене (Facione 1990; 2011; 2013) и прилежащите им подумения: 1) Интерпретация/Тълкуване (категоризиране, откриване и изясняване на значението); 2) Анализ (изследване на идеи, определяне на аргументи и анализ на аргументи); 3) Заключения/Правене на извод (уточняване на доказателства, формулиране на алтернативи и правене на логически валидни или обосновани заключения); 4) Оценка (оценяване на достоверността на твърденията и оценяване качеството на аргументите, направени чрез индуктивни и дедуктивни твърдения); 5) Обобщение/Обясняване (представяне на резултати и на аргументи; обосноваване на процедури); 6) Саморегулация (самопроверка и самокорекция). Тези шест индикатора на критичното мислене и прилежащите им подумения са в основата на настоящото изследване.

Стратегии за подобряване на критичното мислене на учениците

Редица проучвания обсъждат ефективността от използването на специфични стратегии за подобряване на уменията за критично мислене, като: дискусии в клас; учене, базирано на проблеми; учене в сътрудничество; техники за задаване на въпроси и проекти, базирани на доказателства (Kuhn 1999; Snyder & Snyder 2008). Добри резултати дават: контекстното обучение (Molinatti Girault & Hammond 2010; Halpern & Dunn 2021); обучението, базирано на социално-научни проблеми или комбинации от тях (Rahayu 2019; Fita, Jatmiko & Sudibyo 2021; López-Fernández et al. 2022;). Halpern (1999) отбелязва,

че учениците трябва да имат възможността да практикуват умения за критично мислене в различни контексти и в различни ситуации, за да получат по-цялостно разбиране на теорията и приложението. Според доклада „Делфи“ е добре да се преподава в конкретен реален контекст. Учебни дейности, базирани на проблеми, насърчават критичното мислене, активното участие в обучението, самонасочването, идентифицирането на собствени потребности от обучение, работата в екип, творческата дискусия, ученето от връстници и интеграцията на различни знания (Gürses et al. 2007). Abrami et al. (2015) потвърждават, че сблъскването на учениците с реални ситуации и решаване на проблеми води до насърчаване на критичното мислене. Дейностите за подпомагане на критично мислене трябва да включват: „зле структурирани“ проблеми, критерии за оценка на мисленето, оценка и подобряване на мисленето“ (Broadbear 2003). Изборът на тема се прави по критерии: автентичност, релевантност, възможност за оценка, неопределеност (Marks & Elik 2010). Контекстно базираните задачи комбинират съдържание по химия с реалността и правят проблема по-автентичен и подходящ, те изискват сложно мислене и по-високи нива на научна грамотност (Broman & Parchmann 2014). Според Pilot & Bulte (2006) при дизайна на обучението е важно да се вземат предвид: разработване на подходящо оценяване, проектиране на подходящи задачи и анализ на отговорите на учениците на тези задачи. Авторите коментират, че тези аспекти са аргумент за по-систематичен анализ на критериите за задачи и процесите при решаването им.

Инструменти за оценяване на критичното мислене

За оценяване на критичното мислене могат да бъдат използвани инструменти като въпросници, тестове и рубрики за оценка, скали, запис на учебни дейности, интервюта и други (Ennis 1993; Ku 2009; Yu & Zin 2023; Reynders et al. 2020).

За оценяване на критичното мислене на учениците в настоящата работа се използва т.нар. „оценка на представянето“. При нея се преценява степента на изпълнение на даден проблем, задача или задание, поставени в сложен реален контекст, и се предоставят видими доказателства за ученическите знания, умения и способности. Този тип оценяване е по-автентичен, тъй като осигурява проблемна ситуация и изисква решения, сходни с тези в живота, следователно има капацитет да се използва за измерване на аспекти на критичното мислене (Braun et al. 2020).

Аналитичното оценяване включва оценяване на различни аспекти на представянето на учениците, докато при холистичното оценяване се извършва цялостна оценка, като се вземат предвид всички критерии едновременно (Facione 2011; Stobaugh 2013).

Методология

Тази работа е част от дисертационно качествено-количествено изследване на ефекта на подходи, основани на реален контекст и на соционаучни проблеми по отношение на критичното мислене на учениците. Тъй като критичното мислене е многостранен конструкт, за доказването му се използвават както количествени, така и качествени методи.

Настоящото проучване е предимно от качествен тип и емпиричните данни за него се събират от анализ на отговорите на учениците при решаване на задачи в контекст.

Извадка

В изследването участват 129 ученици от 91. НЕГ „Проф. К. Гълъбов“ – София, които са в IX клас. Те са на възраст 15 – 16 години. От тях 48,8% от тях са девойки и 51,2% – младежи.

Разработване на задачи в контекст за развитие на критично мислене

За постигане на първата ни цел – разработване на задачи в контекст с фокус върху критичното мислене, са проучени примери и насоки в литература в областта на обучението по природни науки (Kuhn 1999; Gürses et al. 2007; De Jong 2008; Ku 2009; Facione 2013; Stobaugh 2013; Utami et al. 2017; Reynders et al. 2020; Fita, Jatmiko & Sudibyo 2021 и др.).

При проектирането на задачите е разработена рамка за изискванията, на които трябва да отговарят задачите: 1) да са съобразени с учебната програма и с възможностите на учениците (Stobaugh 2013); 2) да провокират мисловна дейност на учениците, съответстваща на индикаторите за критично мислене (по Facione 2011); 3) да са поставени в смислени, релевантни и автентични контексти и да обхващат лични, местни, национални и глобални аспекти (OECD 2023); 4) да са спазени общите изисквания към контекста (De Jong 2008); 5) да може да бъде оценено решението им (Broadbear 2003). Накратко, изискванията според рамката са: подходящ контекст, съответствие на учебната програма и възможностите на учениците; акцент върху критичното мислене и оценяването му. Съобразно тях е изготвен работен лист с десет задачи. Подбрана е темата „Природни източници на въглеродороди“, в която учениците могат да покажат знанията и уменията си в различни ситуации. Контекстите са избрани въз основа на тяхното значение за живота на хората и потенциалното им въздействие върху качеството на живот и вземането на важни информирани

Избрано

решения (напр. широко дискутираното затваряне на ТЕЦ „Марица изток“, изчерпването на нефта). (виж табл. 1).

Таблица 1. Връзка на съдържанието на задачите по темата „Природни източници на въглеродороди“ с контекста и учебната програма по химия и опазване на околната среда за IX клас

Задача	Контекст	Връзка с очакваните резултати по учебна програма
Q1	Личен: лично потребление на материали и енергия	Обяснява приложението на въглеродороди в практиката с техни свойства. Описва първичната преработка на нефта и приложението на основните нефтени фракции. Разчита таблици, схеми, графики, диаграми. Класифицира вещества.
Q2	Личен: лично потребление на енергия и ресурси; оценка на риска при избор на начин на живот.	Обяснява приложението на въглеродороди в практиката с техни свойства. Осъзнава необходимостта от разумно използване на природните ресурси, личната отговорност и изразява мнение.
Q3	Местен: снабдяване с енергия; въздействие на добива на ресурси върху околната среда; оценка на риска.	Обяснява приложението на въглеродороди в практиката, анализира и оценява информация за екологични проблеми. Формира критично отношение към замърсяването на околната среда и изразява мнение.
Q4	Глобален: невъзобновяеми източници на енергия.	Анализира и оценява информация за екологични проблеми. Критично и съзидателно мисли при вземане на решения.
Q4.1	Глобален: невъзобновяеми източници на енергия.	Самостоятелно проучва, анализира и оценява информация за екологични проблеми. Мисли критично и съзидателно при вземане на решения.
Q5	Глобален: изчерпаеми природни ресурси.	Използва данни за свойства на органични вещества за изводи и заключения за приложението им в практиката. Установява причинно-следствени връзки. Осъзнава необходимостта от разумно използване на природните ресурси.
Q6	Глобален: добив на природни ресурси.	Използва данни. Съставя таблици, схеми, графики, диаграми.
Q7	Местен: снабдяване с енергия, въздействие на добива на ресурси върху околната среда; оценка на риска.	Оценява проблеми, свързани с въздействието на изучени вещества и процеси върху здравето на човека и околната среда.
Q7.1	Местен: снабдяване с енергия, въздействие на добива на ресурси върху околната среда; оценка на риска.	Изразява и аргументира мнение във връзка с проблемите на опазване на околната среда. Осъзнава личната отговорност и формира критично отношение към замърсяването на околната среда. Мисли критично и съзидателно при вземане на решения.
Q8	Глобален: енергията и нейното производство.	Обяснява приложението на въглеродороди в практиката с техни свойства. Описва първичната преработка на нефта и приложението на основните нефтени фракции. Установява причинно-следствени връзки и разпознава процеси.

Пълния текст четете в „Обучение по природни науки и върхови технологии“, кн. 5 – 6, 2024 г.